

ISSN 1300-4689

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

YIL:38

SAYI:451

TEMMUZ 2015

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Kayseri Kültür ve Turizm Derneği adına

Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü

Ömer BÜYÜKBAŞ

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Dr. Ahmet KAYASANDIK

HAKEM HEYETİ

Av. Nevzat TÜRKTEK (Erciyes Dergisi Emektarı)

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Necmettin Erbakan Ü)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Eskişehir Osmangazi Ü)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal GÖDE (S. Demirel Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Erciyes Üniversitesi)

Doç. Dr. İlyas GÖKHAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü)

Doç. Dr. Mustafa SEVER (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Kudret ALTUN (Erciyes Üniversitesi)

Dr. Ahmet KAYASANDIK (Abdullah Gül Üniversitesi)

Mehmet ÇAYIRDAĞ (Erciyes Üniversitesinden Emekli)

Yaşar ELDEN (Erciyes Üniversitesi)

Yazışma Adresi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ

Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı

Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8

38010 Kocasinan/KAYSERİ

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com

erciyesdergisi@mynet.com

alimgercel@mynet.com

İÇİNDEKİLER

SAYFA

Meşhur İntihaller: 5

Didikodudan Gerçeğe... Her Hind, Hindistan Değildir
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.....1

Hasretinden Bitiyorum (Şiir)

Şemsettin AĞAR (Dervişoğlu).....9

Türk Ocaklarının Millî Mücadeledeki Yeri

Prof. Dr. Saadettin Yağmur GÖMEÇ.....10

Kostantiniyye'nin İstanbul Oluşu

Prof. Dr. Mustafa KESKİN.....15

Dün... Bugün... Yarın...(Şiir)

Mesut İlkey YANIK.....18

Oktay Sinanoğlu

M. Hâlistin KUKUL.....19

Ahi Evran-ı Veli (Şiir)

Zübeyde GÖKBULUT.....20

*Savaş Muhabirliğinin Tarihi ve Bu Tür Gazeteciliğin
Çağdaş Sorunları*

Qaşqay RAMAZANOV.....21

Ahıska Türklerinde Mutfak Araç Gereçleri

Şevket Kaan GÜNDOĞDU.....28

Bir Halk Şairi Nasıl İncelenmeli?

Nail TAN.....31

Bir Tuhaf Soru Sandım (Şiir)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN.....32

Fiyat Tarifesi (KDV dâhil)

Sayısı: 10 TL

Yıllık abone bedeli: 90 TL

Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 120 TL

Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar

Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.

Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.

Havaleleriniz için posta çeki hesabı: Âlim Gerçel, 116866

Baskı

Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.

Orta Sanayi Bölgesi, Gazibey Caddesi, Nu.: 15 (Anatamir Karşısı) KAYSERİ

Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54

www.gecityayinevi.com E-posta: gecitmatbaacilik@hotmail.com

YIL: 38 ★ SAYI: 451 ★ TEMMUZ, 2015

DEDİKODUDAN GERÇEĞE... HER HİND, HİNDİSTAN DEĞİLDİR

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Vaktiyle ülkenin birinde bir usta avcı varmış. Anlattıklarına göre hiç boşa atmaz, hep vururmuş. Adı âdeta efsaneleşmiş. Herkes onun gibi atmak ve onun gibi vurmak için çalışıp duruyormuş.

Gel zaman, git zaman bu avcı yaşlanmış. Artık her attığını değil de bazılarını vurabiliyormuş. Yeni avcıların içinde de onun eski günlerindeki gibi her attığını vuranlar yetişmiş. Onlar da birer birer yaşlanmış ve tıpkı öbürü gibi attıklarının ancak bazılarını vurabiliyorlarmış.

Aradan aylar, yıllar geçmiş, yeni usta avcılar yetişmiş. Onlar da hiç boşa atmıyorlarmış...

Bu avcı hikâyesi daha ne kadar sürecek dediğinizi işitir gibiyim. Canım, adı üzerinde: Avcı hikâyesi... Sonu gelecek değil ya. Siz de arkasına birkaç usta avcı daha ekleyebilirsiniz.

Bu anlatımın ilhamını nereden aldım, biliyor musunuz? Ablamın (1927-1959) veya ağabeyimin (d. 1923) ilkokul kitaplarının birinde yer alan, adı da galiba 'Hiç Bitmeyen Masal'dan... Onlarca anlatıcı masalları birkaç gün sonra bitince kelleleri uçuruluyormuş. Genç bir kız padişaha hiç bitmeyecek bir masal anlatacağını söylemiş. Ve başlamış anlatmaya. Masalın sonlarında kahramanımız şu cümleyi tekrar edip duruyormuş:

"Karıncanın biri daha padişahımızın buğday ambarına girip bir buğday alıp çıkmış."

"Karıncanın biri daha padişahımızın buğday ambarına girip bir buğday alıp çıkmış."

"Karıncanın biri daha padişahımızın buğday ambarına girip bir buğday alıp çıkmış."

Padişah yüzlerce defa tekrar edilen bu cümlenin, sonucunda da masalın bitmesini isteyivermiş. Anlatıcı kızımız verdiği müthiş bir cevapla padişahı pes ettirerek başarılı olarak kabul edilmiştir:

"Aman padişahım, sizin buğday ambarlarınız o kadar dolu ki karıncaların birer buğday alıp çıkma-larıyla bitecek gibi değil ki..."

Biz de burada bazı tespitlerimizi TEKRAREN verirse lütfen masalcılığımıza veriniz efendim.

Bu yazımızı okuyan bazı okuyucularımız eski yazılarımızdan bazılarını hatırlayacaklardır. Biz de bir intihal ambarına girip karşı tarafı pes ettirinceye kadar anlatmaya devam edeceğiz.

Aşağıda ünlü bir dil hocamızın öğrenci tezlerinden yaptığı intihallerden 'muhteşem' örnekler verilecektir. Ne yazık ki ihbarımız üzerine oluşturulan 'İntihal var mı, yok mu?', daha doğrusu 'İntihal yoktur' komisyonu bu 'muhteşem' intihalleri görmemiştir! Onlar, 'Gözleri vardır, görmezler.' türünden kişilerdir. Ancak 'görmeyen' üç kişiden ikisini bu 'görememe' olayının dışında tutuyoruz. Ben makine mühendisliğinden veya Alman dilinden ne kadar anlıyorsam, galiba, onlar da bilirkişi olarak atandıkları konuda ancak o kadar yetkindirler. Ol sebeple kendileri için bir şey demeyeceğim. İstifa etme hakları bile olmayan bu iki meslektaşımızı incitmek istemem. Bu arkadaşları görevlendiren üst yetkiliyi tahmin edemiyorum! Ancak kural gereği dönemin rektörü Prof. Dr. Süleyman Okudan görevlendirmiş olmalıdır. Bu üç adın ilki, rektör yardımcısı olduğu için, ikincisi de şikâyet konusu Türk dili olduğu için Alaman dilinden intihap edilmişlerdir. Bu iki arkadaşımızdan beklenen, 'yetkin' olduğu kabul edilen üçüncü üyenin hazırlayacağı, 'İntihal yoktur, Sakaoglu iftira ediyor, böyle demekle asıl kendisi suçludur!' fermanını, isteksiz de olsalar, imzalamalarıdır. Bazı sorular:

1. Sahi, bu dehşetengiz raporu bu üçlü mü yazdı, yoksa sonuncu üye mi?

2. Hatta bu raporu intihal yapmakla itham edilen zat ve ekibi mi hazırladı?

3. O günlerde ana bilim dalı başkanı ve kıdemli profesör olan, yabancı dili, söz konusu eserin dili Arapça olan öğretim üyesi (Prof. Dr. Ahmet Sevgi) varken kıdemsiz ve yabancı dili İngilizce olan öğretim üyesini 'üye atamada yetkili olan' kişiyi kimler önerdi? İlk iki üye rektör yardımcısı ve bölüm baş-

kanlığından seçilirken üçüncü üye niçin ana bilim dalı başkanı dururken ondan kıdemsiz ve idari görevi dahi olmayan birisi öneriliyor?

Not: Rapor yazmakla görevlendirilen üç üye de tıpkı intihalle suçlanan profesör adayı gibi sayın rektörün seçim ekibindedir.

Sözü uzatmayalım, âdeta intihalci zatı kurtaracak bir 'hey'et-i aklama' oluşturulmuştur! Yanılıyorsam herkesten özür diliyorum. Ama tecrübem, önsezim ve aklım böyle emrediyor.

Gelelim 'Muhteşem Yüzyıl'a, pardon muhteşem intihallere... Vallahi hiçbir intihal böylesine suçüstü yakananmamıştır.

Hatırlatma: Atatürk Üniversitesinde 21 yıl çalıştıktan sonra (1967-1988), dönemin kurallarına göre profesörlüğe yükseltilebilmem için mutlaka başka bir şehirdeki üniversitenin kadrosuna başvurmalıyım. Bazı teklifleri kibarca reddedip doğum yerim olan Konya'daki Selçuk Üniversitesini tercih ettim. Bölümümde göreve başlamamın üzerinden 15 gün bile geçmeden, önceki dekan altı yılını doldurup İstanbul'a döndüğü için, bir doçent tarafından vekaleten yönetilen Eğitim Fakültesinin dekanlık makamına önce vekaleten, on gün sonra da asaleten atandım. Altı yıl sonra da Edebiyat Fakültesine döndüm ve kısa bir süre sonra da bölümde görevli ikinci bir profesör olmadığı için bir yardımcı doçent tarafından yönetilen bölüm başkanlığına doğrudan atamam yapıldı. Ancak altı yıllık dekanlığım süresince bölümümle ilgim kesilmemiş, bazı derslerimi vermek için haftanın belli günlerinde bölümümüze geliyordum. Hatta bir de odam vardı.

Üniversite bu, fakülte bu, bölüm bu... Dedikodusu eksik mi olur. Altı yıllık dekanlık süremde üniversitenin yönetim kurulu ve senatosunun tabii üyesiydim. Yönetim kurulu üyesi olduğum için disiplin kurulunun da üyesi idim. Hiç biri benimle ilgili olmayan nice olaylara şahit oldum, yazmakla bitmez, yeter ki ömrümüz olsun. Bu durum bütün üniversitelerimiz için geçerlidir, biline. Bu üniversite nam yerler kumkuma yuvasıdır, taaa öğrencilik yıllarımdan bilirim. Günümüzde de değişen bir şey yok. Yine kadrolar

hakkedenlere değil de 'yakîn'lere adres teslimi sunulmaktadır. Bir üniversitemizdeki filan kadroya atama yapılması istenilen kişiyle ilgili tam 22 özellik (şart) aranıyor. Demek ki ikinci bir kişi de bu özelliklerden 21 tanesi var!

(Behçet Mahir'in deyişiyle bir selçuk... [Üniversite adıyla ilgili değildir, bir terimdir.] Hağgette de eldir. (Hakikatte de öyledir.) 40-50 yıl önce Ankara Belediyesinin verdiği bir kum alımı ihalesinde şartlardan biri şöyle idi: Kum ocağı şebre en fazla 50 km uzaklıkta olacaktır! Ne var ki bütün kum ocakları aynı yerdedir ve sadece bir tanesinin uzaklığı 50 km'dir. Öbürleri 52 veya 53 km'deler. Şimdilerde üniversite ilanları da böyle veriliyor. Mesela (yanında örneğin yoktur!) Şair Gaffetî'nin divanındaki göz imajı üzerinde çalışmış olması. (Olmayan şair Gaffetî'den ve eski edebiyatçı dostlarımdan özür dilerim, örnek hayalîdir, gerçek bir tez adı verip de davalaşmak istemem.)

Ahmed Midhat Efendiliği bırakıp yakın tarihe dönelim. Bölüm koridorunda bir dedikodu eskiden beri dolaşıp duruyormuş. Bizim kulağı-mıza kadar geldi, daha doğrusu bir punduna getirip beni de güya, bilgilendirdiler (!) Derler ki bir doçentimiz, vaktiyle altı öğrencisine yaptırdığı bitirme tezlerini, onların mezuniyetinden üç beş yıl sonra bir araya getirip doçentlik tezinin metnini oluşturmuş. Hiç oralı olmadım. Çünkü ne doçentlik tezinin adını bilen var (bilenler de zaten yandaş, söylerler mi?), ne de öğrencilerin tezlerinin adlarını... Neyse, zaman geçer, bu doçent, profesörlüğe başvurur. Dört dil profesörünün yanında ben de bölüm başkanı sıfatıyla üye olarak atanırım. Artık prof. adayı zat, üniversitenin o günkü kurallarına göre dosyalarına doçentlik tezinden birer kopya koyacaktır. Biz de o eski dedikoduların aslının olup olmadığını anlayacağız.

O da ne? Bana gelen dosyada doç.luk tezi yok. Meğer beyefendi mesarife girmemek için, beş kişinin bazılarını doç.luk jürisinde görevli olanlar arasından seçtirmiş. Ben bir dilekçe ile doç.luk tezinin bir kopyasını istedim. İlgili rektör yardımcısı, aday prof.un, "N'apacakmış tezimi?" diye hava attığını söyledi. Atar tabii, arkasında dağlar gibi meşhur rektörümüz ve de prof. adayımızın hemşerisi Bay

Okudan var! Bir te'kit (hatırlatma, uyarma) yazısı yazıp rektör yardımcısına gittim. "Aman hocam, siz o yazıyı kayda vermeyiniz, biz size tezi buluruz." deyiverdi. Bu prof. adayı doç.luğa atanırken rektörlüğe sunduğu dosyasının içinde bir de doçentlik tezi vermek zorunda. Çıktılar tavan arasına, ol âdemin dosyasından tezi alıp bana verdiler. Gidip tamamının fotokopisini çektirip iade ettim. (Yani o zatın bana fotokopi borcu da var. Biline!) Koskoca rektörlük makamı bir prof. adayından bir adetçik doçentlik tezini alamadı, sözünü geçiremedi, boyun eğdi. Ne demişti şair, 'Hayr mı umulur böyle gecenin seherinden.' Vah benim o dönemde Türkiye'nin en büyük üniversitesi diye böbürlenmiş Selçuk'um! Aslında büyük değil kalabalık denilmeliydi.

Ol zat haklı... Tez elime geçince girdim bölüm kütüphanesine, doç.luk teziyle aynı adı taşıyan altı tane bitirme tezi buldum. İşte 'kaçak doç.luk tezi' yle prof.luk tezi için söyleyebileceklerimiz.

VARAN A

Öğrencimiz Alpaslan Kürşat Oruç'un hazırladığı bitirme tezinin adı şöyledir: *Satır Altı Tercümelî Fıkıh Kitabı* (200b-249a) (İnceleme Dizin). Tam künyesi: Konya 2001, [IV]+131+[8] s. Son sayfalar numarasızdır. Dahası, tezin ilk sayfasında 'Kabul edilmiştir.' ifadesi de yoktur, muhterem hocanın da imzası... Bu nasıl tez hazırlatma acaba?

Güllü Şahin'in payına düşen bölümde yer alan kelimelerden biri de *adalet*'tir. Bakalım sevgili öğrencimiz bu kelimeyi 'Dizin'e nasıl almış, hele bir görelim:

adalet (a) haklılık, doğruluk
(عَدَالَت) 'a. 192b-3
'a.-i 192a-6

Görüleceği üzere Şahin üç satıra yerleştirdiği kelimeyi bilgisayar ile, kelimenin Arap harfli olan şeklini de alt satıra kalemle yazmış. Bu arada sonuncu kelime de harekelendirilmiştir. Ancak işaretleri kalemle koyarken *te* harfinin üzerine konulması gereken sükûn işareti biraz yukarıya konul-

muş, âdeta bilgisayarla yazılan adalet kelimesinin *de* harfinin altında imiş gibi algılanır olmuştur.

Efendim, gün gelmiş, profesör olacak olan hocamız, sekiz dokuz yıl sonra altı yeni öğrencisine hazırladığı altı ayrı dizini araştırma görevlilerinin yardımlarıyla bir araya getirmeye niyetlenmiştir. Gariban araştırma görevlilerinden biri de (hangisi ise) emri yerine getirirken özenle çalışmıştır. İşte intihal görmezlerin yakalandığı tez de böylece ortaya çıkmıştır. Bakalım hanım hocamızın vekilleri neylemişler:

‘adalet (عَدَالَت) (A) haklılık, doğruluk

‘a. 192b/3, 253b/3

‘a.-i 192a/6

Aaa, o da ne? Yakup Karasoy'un profesörlük eserindeki *adalet*'in *de*'sinin altında bir adet nokta (.) var. Allah Allah, bizim çeviriyazı (transkripsiyon) alfabemizde *adaletin de*'sinin altına nokta koymak gibi bir bilimsellik yok! Hatta Karasoy'un, öğrencilerinin bitirme tezleriyle aynı adı taşıyan prof.luk çalışmasının 12. sayfasında var olan *Transkripsiyon Alfabeti* başlığı altında şöyle denilmektedir: dizinde aşağıdaki transkripsiyon alfabeti kullanılmıştır.

Bakıyorsunuz, *dâl* harfinin karşısında dümdüz bir *de* harfi yer alıyor. Ancak daha aşağılarda *dat* harfinin karşısında altı noktalı *de* ile üstü noktalı *ze* harfleri yer alıyor. Peki, *adalet*'in *de* harfinin altında noktanın ne işi var? Ne işi olacak? Öğrencimizin tezinde işareti yerleştirme hatası sonucu böyle bir hata olur da ondan intihallenmiş hocasının tezinde olmaz mı?

Bre yüksek hakem(ler değil), öğrenci tezinin metni müvekkilinizin metnini sayfa sayfa karşılaştırarak intihal izi bulamamıştınız. Hiç olmazsa Yakup Karasoy'un prof.luk tezinin ilk iki sayfasını gözden geçirseydiniz! Eğer bize karşı olan hasmane tutumunuzu değil de bilimsel dikkatinizi kullanıydınız hemen arka sayfadaki (s. 82) *adil* ve *adillik* kelimelerindeki *de*'lerin altında noktanın olmadığını görecektiniz. Çünkü öğrenci tezinde de *de*'ler noktasızdı. Karasoy'dan alınan bu kelimeler aşağıdaki gibi gösterilmiştir:

°adil (عدل) (A) *adalet, adaletli, doğruluk*
 °a.-i içre 105b/2, 107a/7, 108a/2-4-5-7,
 182a/6, 253b/2
 °ā.-i bol- 191b/7, 192a/4, 192b/2,
 211b/1, 242a/1, 253b/1
 °a.-i turur 273a/1
 °a.-i kııl- 6b/1, 205a/8
 °adillik (عدليّة) *adaletlilik*
 °a. 205a/4, 207a/2
 °a. turur 287a/8

Benden başka örnek isterseniz gücümüz yeterse veririz. Ancak bizim gücümüzün de yetmediği yerler olmuştur. Hele bir dinleyin bakalım.

Yakup Karasoy'un profesörlük raporunu yazmak için görevlendirilen ilk listede bir de doçent varmış. Onu zamansız prof. yapıvermişler. Sonra da başka bir profesörü görevlendirmişler. Rivayet böyle diyor, günahı boyunlarına.

Hatırlatayım, daha önce Karasoy'a iki defa olumlu uzatma raporu yazmıştım.

Sen *adalet* kelimesinin *de'sinin* altında yer almış gibi görülen aslında alttaki Arap harfli kelimenin biraz yukarıya yazılan sükun'u, *de'nin* altında sanıp alt tarafı noktalı olan *de'li* adaleti icat ettiğinin farkında mısınız? **Hâkem mi?** (-ler yok, â özellikle konuldu!). Canım onun görevi Er Ryan'ı kurtarmakla eşdeğerli bir kutsal görev!..

Bu durumu ortaya çıkarmak bilgi işidir, dikkat işidir, intihalle suçlanan çalışmayı inceleme işidir. İlk iki üyeyi bu konuda kesinlikle itham etmiyorum. Sözümüz üçüncü üyeyedir. Siz ki Hasan Erenlerden, Mustafa Canpolatlardan dersler aldınız; nasıl olur da bu dehşetengiz, adamın kanını donduran yanlışı yani intihali göremezsiniz. Yoksa görmek mi istemediniz.

VARAN B

Hind, sizce nedir? Sadece Hindistan mı? Biliyor musunuz, günümüzde adları *İzmir*, *Samsun* (Aydın'ı saymıyorum) *İstanbul* olan vatandaşlarımız var. Peki, sizce adı *Hind* olan biri olamaz mı? *Amerika* adı da kişi adı değil miydi?

Ama Doç. Karasoy'un öğrencisi *Hind* kelimesini görür de *Hindistan* diyerek üstüne atlayıverirse hocası da öğrencisinin tezinin üzerine atlayıverecektir. Buyurunuz cenaze namazına.

Bu kelime öğrenci Metin Yavuz(1991)'un tezinde iki yerde, Şennur Akdaş(1992)'in tezinde bir yerde geçiyor. Karasoy'un tezinde de üç defa geçeceği tabiidir. Bu ikilinin ve dört arkadaşlarının 1991 ve 1992'de tamamlanan altı tezi Karasoy'un doçentlik tezinin metin kısmını oluşturur. Neymiş efendim, bire bir benzer değilmiş. O bile Karasoy'un kusuru... Öğrencileriyle adam gibi ilgilenseydi de hatalarını düzeltseydi ya. 'Danışmanlık' böyle mi yapılır? Allah için doçentlik tezinin metni kurulurken öğrenci tezlerine hiç mi bakmadınız? Cevap

Son altılı, ilk altılının oluşturduğu metni hocalarının tez olarak vermesi üzerine dizin olarak hazırlar. Bu *Hint* kelimelerinin ikisi Mustafa Songür(2001)'ün ve biri de Alparlan Kürşat Oruç(2001)'un tezlerine isabet eder. İşte onların taramaları:

Hind Hindistan
 [هند] H.-e 210a-1

Hind (y.a) Hindistan
 (هند) H.âvratına 64b-3
 H.sözine 67b-2

Bay Karasoy veya yardımcılarının yaptığı iş nedir, bilir misiniz? Bu iki öğrencideki iki ayrı *Hind* maddesini bire indirmek. Tıpkı aşağıda olduğu gibi:

Hind (هند) (y.a.) Hindistan
 H. °avratına 64b/3
 H. sözine 67b/2
 H.-e 210a/1

Yapılan işi görüyorsunuz, iki öğrencideki iki ayrı *Hind* maddesi kucaklaşıveriyor. Sonuncu *Hint*'in yanındaki (y.a.) da 'yer adı' demektir, bilene.

Aşağıda *Hind* kelimesinin geçtiği üç yer sırasıyla verilecektir. Lütfen dikkatlice inceleyiniz. Öğrencisinin dediği gibi, hocasının aynen kopyaladığı gibi acaba burada Hindistan ile ilgi ipucu var mıdır?

64b eydi Züfer ¹lâzım kılmağa içre neme lienni ol hüküm bolur ğayb üzre lâkin eydür-biz kaçan muķırr kelgende ²anıñ birle iķrâr kelmiş bolur s̄abit bolmağa ğaķı içre hüküm kılğa üzre bilesine andın barga ³milki içre ğaybnıñ hüküm içre nitekim eydi ‘aleyhi’s-selām Hind ‘avratına Ebī Süfyānıñ ⁴alğıl mālındın Ebī Süfyānıñ sañğa yitge-biz oğlınğa ne köp vü ne az alğay ⁵andın bilesine zāmin seviü

(Ebu Süfyan’ın Hind [adlı] avratına...olabilir mi?)

67b özge dīni nitekim vācib turur ¹nafaķası ‘avratnıñ eri üzre vü eger bolsa özge dīni lienni nafaķa oğlanıñ ²yolu turur nafaķa kibi ‘avratğa Hind sözine vü nafaķa ‘avratğa vācib boldı hüküm ³evlenmek birle özge bolmağa özge bolsa dīni taķı vü kaçan tüşse ayrılmaķ er ‘avrat arasında ⁴anası ğaķ turur oğlına nitekim eydük ol şefākatlu turur añğa vü eygü bilür bislemekin ⁵vü eger bolmasa anası ana anası

(Vallahi Karasoy’a sormalı... “avratga Hind...” ne demektir? Herhâlde Hindistan olma(ma)lı...) (Tırnak içindeki ilk kelimenin g harfinin üstünde nokta vardır.)

210a illā kim ⁸hāzır bolğa turğan yirinde lienni kerişmek içre bolur nāyib tutmak ¹ve tuttu Şāfi’ī ayğanın ‘aleyhi’s-selām Hinde alğıl Ebī Süfyān mālındın ²yitgenin sañğa ve oğlınğa dürüst tegül lienni ol erdi fetvā yolu birle delīli ³kim ol anı birmedi kim almadıñg tiyi nafaķanı vü belgüli kılmadı ne kadar ⁴alğa tiyi vü eger hüküm

(Acaba birileri Hindistan’a mı gitmişler?)

Bakalım, bu *Hind-Hindistan* coğrafyasında neler varmış da Karasoy Bey bizleri bilgilendiriyor: *hüküm, ikrar, milk, ‘aleyhisselam’, ‘avrat’, ‘Ebu Süfyan’, mal*, vb. bu kelimelerle çeşitli cümleler kurabilirsiniz ama cümlelerinizde Hindistan’ın yeri ne olacak?

İkinci defa tanıdığımız bu *Hindistan* ise şöyle anılıyor: *din, vacib, nafaķa, ‘avrat’, hüküm, evlenmek*, vb.

Haydi üçüncü *Hind*’in de hatırı kalmasın: *nāyib tutmak, ‘Şāfi’i’, ‘aleyhisselam’, ‘Ebu Süfyan’, fetva, delil, ant vermek*, vb.

Buyurun *Hindistan* namazına... Koskoca doçent ki prof. adayıdır, şuncağız yerde ‘Hind’in ne işi var yahu?’ deyüben irkilmemiş! (Kusura bakmasın, o günleri çok iyi hatırlıyorum; bölümümüzdeki araştırma görevlilerinin yarısından fazlası dilci

idi ve onlar fazla mesai yapıyorlardı!) Yani, bunca ‘angarya’dan sonra bir de ‘Hind’e, Mind’e mi kafa yoracaklardı benim sevgili elemanlarım.

Hak oyunu üçtür deyip biz de şamarımızın sayısını üçleyelim. Başkaları daha var, hem de pek çok, onları da kısaca hatırlatacağız.

VARAN C

Kelimemiz *akruk*... (k harflerinin altında birer nokta vardır.) *akruk*

Kelime, öğrenci Mehmet Yıldırım’da (1/4) aşağıdaki şekildedir:

... vü eğer dokunsa *akruk* ... (s. 58)

Kelime, doçent adayı Karasoy’da (1999) aşağıdaki şekildedir:

... vü eğer dokunsa akruk... (s. 192)

Kelime yazmada 144 b / 3, 5 ve 6'dadır.

Burada bir itirazımız yok, elbette bu basit ifadeyi hoca da aynı şekilde okuyacaktır.

Acaba kelimemiz ikinci gruptaki öğrencimiz (2/3) ve hocası tarafından nasıl değerlendirilmiştir? Safiye Hızlı'nın dizinde yer verdiği şekil şöyledir:

akruk hastalık
(أَكْرُوكِ) a. 144b-3.-6
a. birle 144b-5

Kelime, Karasoy'da ise aşağıdaki gibidir:

akruk (أَكْرُوكِ) hastalık
a. 144b/3-6
a. birle 144b/5

akruk için verilen anlam hem öğrencide hem de hocasında *hastalık*'tır. Şu bildiğimiz hastalık! Ama kelimenin geçtiği yerleri okuyunca bir adlandırma hastalığının olduğu görülecektir! Hem de öyle bir anlamlandırma hastalığı ki sormayın. Çünkü satırları tercümede *akruk*'un ne olduğu da açıklanıyor ama hastalıkla mastalıkla ilgisi yok. Ancak öğrencimizin anlama özrü hocasına da bulaşveriyor.

akruk kelimesinin üzerinde Arapçası olarak *mi'râz* yazılı. Kelime dilimize girmediği için Devellioğlu'nda yoktu. *Akruk*'un anlamını çözemeyen kızımız kelimenin üzerindeki *mi'razı maraz* diye okumakta bir sakınca görmemiş! Nedense Devellioğlu'nu çokça kullanan kızımız bu sefer onu ihmal etmiş. Oysa orada (s. 778) bu kelime vardı da yazımı bir olmakla birlikte anlamı farklı idi: *Sözün gizli manası*. Ancak bu anlam metnimize uymuyor. Acaba kızımız bunu fark etti de mi, ona itibar etmeyip sanal anlamı! hastalık'ı yakıştırdı? Hayır, kızımız kelimemizi *maraz* olarak okudu (s. 693), hocası da ona güvenerek (!) kelimeyi *maraz* diye okuyup (!) *hastalık* diye adlandırdı. Öğrenci ihmalkârlığı diyeceğiz, araştırma görevlisinin kontrolde yeterince yardımcı olmaması diyeceğiz. Ve şimdinin kocaman profesörü Karasoy'a soracağız:

"Ey hoca, siz bu kitabın özgün metnini (yani kırmızı mürekkeple satırların altına eğikçe yazılanları) okudunuz mu? İsterseniz bu iddiamızı başka bir şekilde söyleyelim: O-KU-MA-DI-NIZ! Niçin

mi? İşte arşınına getiriyoruz."

akruk, *yeleksiz*, *iki tarafı ince ve ortası kalın oktur!* Bunu ben söylemiyorum; Prof. Karasoy'un eser diye hazırladığı kitabın Arapçasını yazan da Arapçasını Türkçeye çeviren de böyle diyor. Biri Arapçasını söylerken öbürü gayet açık bir dille Türkçesini söylüyor. Dr. Karasoy eğer bu eseri bizzat inceleyeydi, aslı *mi'râz* olup Türkçemize *akruk* diye çevrilen kelimenin ne anlama geldiğinin eserde açıklandığını görecekti. Mademki göremediler, biz gösterelim: ***akruk ağaç turur sivrü ucı atar*** (144b/6). *Hastalık* bunun neresinde? (Dr. Karasoy'un basılı olmayan doçentlik tezi, s.192, en alt satır! Ama siz nasıl göreceksiniz ki! Bana güvenmek zorundasınız. Bu tezin zoraki elde edilen bir kopyası bendedir.)

Şimdi Dr. Karasoy'a bir daha soruyoruz: Siz, profesörlük tezinizi hazırlarken, eserin tamamını bizzat kendiniz bir defa olsun okudunuz mu? 1991 ve 1992 yıllarında metnini hazırladığınız altı öğrencinizin, üniversitemiz bilim komisyonunun küçümsediği (Ş. B., İ. İ., E. Y.) öğrencilerimizin tezleriyle mi amel ettiniz? Bu kelimeyi değerlendirirken, yoksa 2001 yılında, aynı sayfaları tez olarak hazırladığınız ÖBÜR altı öğrenciden biri olan Safiye Hızlı'dan mı yararlandınız? Sizi savunan, size prof.'luk unvanını layık görenler de konuyu merak ediyorlar! Hodri intihal!

akruk ağaç turur sivrü ucı atar ifadesi öğrencisinin (1/4) tezinde aynen yer alıyor, kendileri de doçentlik tezlerinde (1999) bu ifadelere yer veriyor. Ama birkaç yıl sonra, daha önce arkadaşlarının oluşturduğu metni dizin hâline getiren öğrencimiz (1/3) ilgi ve bilgi eksikliğinden Arapça asıllı kelimeyi yakıştırama yöntemiyle (!) *maraz* diye okuyunca, siz de onun gibi satır altındaki açıklamayı göremiyorsunuz (!) ve *hastalık*'ın üzerine atlayıveriyorsunuz.

Bu hata çok su götürür, belki başka şeyleri de götürür sayın profesör. Bilim ciddi bir iştir ve dikkat, bilgi, ilgi ister ve etik kurallara uymayı gerektirir. Gerisini siz değerli okurlarıma bırakıyorum.

Dr. Karasoy intihal yapmış mıdır? Yapmamıştır! Öğrenci tezlerinden yararlanıp adlarını anmamak etik kuralların neresinde yazılı? Şimdi, Prof.

Karasoy'a yeni bir koruyucu 'hey'et-i ilmiyye' gerekiyor. Çünkü sırada başka kelimelerimiz daha var ki saymakla bitmez!

VARAN Ç

Öğrenci Güllü Şahin'in tezinin 34. sayfasında yer alan kelime *er turur*'dur. Kelime Doç. Karasoy'da da *er turur* şeklinde ve 131. sayfada yer almaktadır. Asıl metindeki yeri ise 156b/4'tür.

Bu kelimeyi hem öğrenci hem de ondan aşırın Doç. Karasoy aynı şekilde okumuşlardır: *er turur!*

Bu kelime *er turur* değildir, *vavtur*'dur. Doç. Karasoy öğrenci tezlerinden kopya etmek yerine asıl metne bakmış olsaydı "yemin" (ant) harflerinin sayıldığını, bunlardan birincisinin de "vav" olduğunu görecekti. Diyelim ki Doç. Karasoy da *vav*'ı *re* gibi gördü. Niye "ertur" demiyor da "er turur" diyor? Çünkü öğrenciler "er turur" okumuşlar da ondan!

Buna "Hoca yanılması" değil, "Hoca aşırması" denilse yeridir! Öğrencinin metin kısmına (4. öğrenci, s. 71) ve Doç. Karasoy'un doçentlik çalışmasının 201. sayfalarına da bakılabilir.

Bu sevimli kelimenin tarihini biraz ötelere taşırsak çok daha vahim hatalar görülecektir ki sayın doçentin başını epey ağrıtaçağa benzemektedir.

Doç. Karasoy, Yrd. Doç. Dr. iken, yine altı öğrencisine hazırlattığı bitirme tezlerinden çok büyük oranlarda yararlanarak doçentlik tezini hazırlamıştı. Öğrenci X'in (?) tezinde bu kelime "er turur" şeklinde geçer. Yani öğrenci metni oluştururken *vavtur* yerine *er turur* diye yazar. Doçent aday Karasoy da, büyük bir bilimsel bilgi ve dikkatle kelimeyi, tıpkı öğrencisi gibi *er turur* diye alır (s. 201. 1. satır).

Büyük bir ihtimalle ikinci altılı gruptaki öğrenci de ilk altılı gruptaki öğrenci arkadaşından yararlandı; Doç. Karasoy ise aynı kelimeyi hem doçentlik tezinde hem de profesörlük çalışmasında aynı şekilde aldı. İnsan, "Ben artık profesör adayım, biraz dikkat edeyim bari!" der.

Ataların, "İlk yanılmamda kabahat karşı tarafındır; ikincisinde ise kabahatli olan benim." diye (veya benzeri) bir sözü vardır; bu sözü Sayın Karasoy'a ithaf ediyoruz!

VARAN D

Öğrenci Güllü Şahin'in tezinin 63. sayfasında yer alan kelimelerden biri de *menhî*'dir. Öğrenci bu kelime için, "haram olmuş, yapılması şer'an men edilmiş şey" karşılığını vermiş. Bu karşılık Devellioğlu'ndan alınmıştır.

Doçent Karasoy'da 182. sayfada yer alan kelime için verilen bilgiler şöyledir:

"menhî haram olmuş, yapılması şer'an men edilmiş şey, yasaklanan"

Bu karşılık da sonuncu kelime dışında Devellioğlu'ndan alınmış. "yasaklanan" kelimesinin, eserin intihal olmasını önlemek için alınmış bir tedbir olduğunu düşünebilirsiniz de düşünmeyebilirsiniz de... Ancak, acaba o "kurtarıcı" kimliğine büründürülen kelime "yasaklanan" değil de "yasaklanmış" olmasın! İntihal heyecanı bilginimizi şaşırtmış olmasın!

Burada çok önemli iki nokta var:

1. Öğrenci elbette Devellioğlu'nu kullanacaktır. Acaba profesör adayımızın başka sözlüklere bakması gerekmeyecek miydi? Öğrenci sözlüğüyle mi amel edecekti? Hadi, bu itirazımızı bir tarafa bırakalım!

2. Sayın Doç. Karasoy bu kelime için yazmaya bakmamış, bu kelimenin geçtiği yerleri **asla** okumamıştır. Şimdi koskoca doçente soruyoruz: Ey Karasoy, sizin Osmanlı Türkçeniz **he** (güzel he) ile **ha** harflerini seçemeyecek düzeyde midir? Kelimemiz metnin Arapçasında da **he** harfi ile yazılmış, metnin çevirisinde de, yani kelimenin hemen altında da, Türkçesi aranılmaksızın aynen **he** harfi ile yazılmıştır. Siz nasıl olur da **he** ile **ha**'yı ayırt edemezsiniz? Siz ki yıllardan beri, Arap harfli Çağatay Türkçesi metinlerini okutuyorsunuz! Yani öğrencilerinizin yanlısına niçin ortak oluyorsunuz? **he** ile **ha**'nın şekilleri de birbirine benzemez ki? Nasıl karıştırdınız? Biz anlayamadık, lütfen açıklayınız!

VARAN E

Birkaç da 'kısa kısa'lardan verelim...

1. Kâle el-Ferra'yı, *eyitdi* [söyledi, dedi] *Ferra* diye aktarabiliriz. Yani, **Ferra adlı bir zat dedi**

ki... Eğer bir yerde karşınıza *kâle* kelimesi çıkarsa biliniz ki biraz sonra da karşınıza bir kişinin adı çıkacaktır. Nitekim çıktı da... **-el Ferrâ**, Arap dili ve tefsiri âlimidir ve bilim dünyasında, 'Arapçayı unutulup kaybolmaktan koruyan odur.' diye bilinir. Doçentlik tezinizde, 'Metinde Geçen Özel Adlar' arasında boş yere arayıp durduk, yoktu. Çünkü siz bu ibareyi, öğrenciniz okuyamadığı için, 'Metinde geçen Arapça ibare ve ayetler' (s. 249-252) arasına almıştınız. Ayet! Arapça ibare! Haydi hayırlı olsun!

2. Sevgili öğrencimiz Ali Karalî (2/6) **nihle** kelimesi için şöyle diyor: *Mezhep, din şubesi* (2001, 99-100). Sayın Karasoy ise güya değiştirerek şöyle yazıyor: *Mezhep, dinde bir şube* (2004/191). Ünlü sözlükçe *Redhouse Efendi*, bakınız ne diyor: *Zevceye verilen mehir ve kâbîn ve dava, iddia*. Yarr, bana bir akıllı uslu hâkemmmm...

3. Öğrencimiz kelimeimize **fasih** (i'nin üzerinde çizgi, h'nin altında ise çengel vardır.) diyor, tabii hocası da.. Verdikleri anlamlar da ortak: *fasih, açık, sarih*. Devellioğlu da, *âşikar, sarih, açık* diyor. Ancak kelimeimizin doğru okunuşu *fesh/fesih* olacaktır. Anlamı mı? O da, *bozma, bozulma, dağıtma, dağılma*'dır (Devellioğlu, 312).

Birkaç da kıssacık'lardan verelim...

a. seyir kelimesi **siyer** olacak.

b. cedâ kelimesi **cerâ** olacak.

c. süvar kelimesi **sürer** olacak.

Acaba, *bayram haftası/mangal tahtası* sözlerini hatırladınız mı?

SONUÇ: Bunları ve onlarca benzeri dil katliamını ne makine mühendisimiz görebilirdi, ne de Alamanca hocamız. Hatta, yabancı dili İngilizce olan Eski Türk Edebiyatı profesörümüz de... Görse görse yabancı dili Arapça olan birileri görebilirdi. Üniversitemizde bu yetkinlikte hocalar vardı ama sayın baş koruyucu o hocalardan birini seçmeyi uygun bulmamıştı! Ola ki Karasoy'un intihallerini yakalayabilirlerdi. Mesela, Karasoy'un oda komşusu Prof. Dr. Ahmet Sevgi... Ama o da ne Karasoy'un ne de baş koruyucunun işine gelirdi!

Sahi, bu üç kişi; hakem midir, muhakkik midir, soruşturmacı mıdır, itham edileni koruyucu mudur, itham edeni suçlayıp karalayan mıdır? Yani bu

yetkin ve de etkin özel olarak seçilen hocalarımız suç unsuru yani açık seçik intihal aramışlar mıdır, yoksa Sakaoğlu'na kara çalmak için mi seçilmişlerdir? Vallahi hepsi için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Siz, 1961 seçimlerinde, Saraçhanebaşında seçim konuşması yaparken, 'Gözlerimin içine iyice bakınız, ne demek istediğimi anlayacaksınız!' diyen, daha sonrasının İmar ve İskân Bakanı Mehmet Muhittin Güven'i hatırlayacaksınız. Sizler de benim sözlerime bakınız, ne demek istediğimi kolayca anlayacaksınız.

(Tekraren yazıyorum, ilgililer belki uyanabilirler!)

Peki, yüzlerce benzer yanlış/hatalı alıntılama başarıyla gerçekleştiren (!) Karasoy'un bu marifetlerini gör(e)meyen makina mühendisine, Alamanca hocasına ne diyebilirim ki? *Bişşicikler* demem, onlar üye sayısını tamamlamak için konulmuşlardı. Ya anlı şanlı eski Türk edebiyatı profesörü hanımefendiye ne diyeceğiz? İnsan biraz şey eder, çekinir yahu. Kendisine olumlu prof.luk raporunu yazmamın üzerinden ne kadar zaman geçmişti ki? Unutmadan söyleyelim, bu keskin aklama hey'etini oluşturan zat, bir ara Adana ilimizde ikâmete mecbur edilen Rektör Süleyman Okudan idi. Eski edebiyatçı üyenin yerine ana bilim dalı başkanı, yabancı dili Arapça olan ve kıdemli Profesör Ahmet Sevgi varken, "Senin ne işin vardı hanımefendi?" deme hakkımız yok mu? Niçin istifa etmeyi düşünmemiştiniz? Yoksa siz, içinizde Sakaoğlu hocanıza karşı beslediğiniz birtakım olumsuz duyguların tam tatmin zamanı diye mi düşünmüştünüz! Bölümde haklarında rapor yazmadığım bir tek Prof. Sevgi var, o da o hanımefendi ile aynı kadroya başvurduğunda, ikisinden birini tercih etmem gerektiği için jüride yer almama isteğimin üst makamlarca kabulü ile ilgilidir, bu dahi biline.

Şimdi kıdemli profesör olan bu zat doçentlik ve prof.luk çalışmalarını öğrenci tezlerinin üzerine kurmuştur. Bir makalesini, yine öğrenci adları anılmadan, iki öğrencisinin tezlerine dayandırmıştır. Bir makalesinin bazı bölümlerine ise çok ünlü bir ansiklopedinin bölümleri kelimelerini değiştirerek aynen almıştır. Bu zatın hayatı intihal be... Ama bu zat, önceleri Rektör Prof. Dr. Abdurrahman

Kutlu'nun, sonra da hemşerisi Rektör Prof. Dr. Okudan'ın gözdesi idi. O aklanmayacak da bizim zenci adını verdiğimiz, ama yürekleri bembeyaz olan karaderililer mi aklanacak?

Bir belge.... Prof. Dr. Emine Yeniterzi Hanımefendi için yazdığım eki ile beş sayfalık 'Profesörlüğe Yükseltirme' raporunun sunuş sayfası ile son paragrafı aynen şöyleydi:

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Personel Dairesi Başkanlığı)

İlgi: 07 Şubat 2003 tarih ve 280 / 1653 sayılı yazınız.

İlgi yazınızla, Üniversitemiz Fen-Edebiyat Fakültesi Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda açık bulunan PROFESÖRLÜK kadrosuna atanmak üzere başvuran Üniversitemiz Fen-Edebiyat Fakültesi Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Doç. Dr. Emine Yeniterzi'nin dosyası gönderilmişti.

2547 Sayılı Kanun'un 26. maddesi ile Öğretim Üyeliğine Yükseltirme ve Atama Yönetmeliği'nin değişik 20. maddesi gereğince adayın bilimsel niteliği, çalışmaları, yöneticilik, yapıcılık ve bilim adamı yetiştirme hususundaki çabaları ayrıntılı olarak belirtilerek bir rapora bağlanmıştır.

Saygılarımla arz ederim.

12 Mart 2003

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Selçuk Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı
Kampus-Konya

Eki: 1 Rapor (4 sayfa)

*

SONUÇ

Dosyası tarafımdan dikkatlice incelenen Doç. Dr. Emine Yeniterzi, doçentlikte bekleme süresini doldurmuş, atanacağı kadro bağlı bulunduğu üniversitenin rektörlüğüne ilan edilmiş, bu aşamalarla ilgili belgeleri dosyasında mevcut bir adaydır.

Adayın dosyasında mevcut matbu eserleri (kitap, bildiri, makale) bilimsel danışmanlıklar idari görevler, yayınlarına yapılan atıflar,

vb. hususlar tarafımızdan yeterli görülmüş ve Doç. Dr. Emine Yeniterzi başarılı bulunmuştur. Kendisinin açık bulunan ve ilân edilen Profesörlük kadrosuna atanmasını UYGUN BULUYORUM.

Saygılarımla arz ederim.

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

*

Not: Bu yazımızın hazırlanmasında, *Karaca Oğlan Der ki.../ Eleştiri Yazıları* (Konya 2012) adlı kitabımızdan da yararlanılmıştır.

HASRETİNDEN BİTİYORUM

Geceler uzanmıyor nur yüklü şafaklara
Ya bu hasreti bitir ya da ben bitiyorum
Gözlerim kilitlendi hüznü ufuklara
Ya bu hasreti bitir ya da ben bitiyorum

Mahpushane eyledim dört duvar arasını
Tuzlar dağlamaz oldu gönlümün yarasını
Pek özledim sevdiğim kaşının karasını
Ya bu hasreti bitir ya da ben bitiyorum

Öyle bir duçarım ki gurbetin telaşına
Fırat gıpta ediyor gözlerimin yaşına
Kara duman çökmeden yüreğimin başına
Ya bu hasreti bitir ya da ben bitiyorum

Sen saraya mihrace ben eşikte köleyim
Gel eyle yüreğimi alıp sana geleyim
Reva mıdır yâr sensiz çırpınarak öleyim
Ya bu hasreti bitir ya da ben bitiyorum

Sensiz hâlim perişan sol yanım şikestedir
Umut senle yaşanan bir anlık nefestedir
Seher vakti göz yolda kulaklarım sestedir
Ya bu hasreti bitir ya da ben bitiyorum

Kaplayınca dört yanı özlem denen gaile
Tarumar olur yurdum kapılıp gider sele
Dervişin dergâhına uğramadan zelzele
Ya bu hasreti bitir ya da ben bitiyorum

Şemsettin AĞAR (Dervişiöğlü)

Tarih boyunca Türk milletinin başı ne zaman sıkışsa Türk milliyetçileri ortaya çıkıp onu düzlüğe ulaştırmıştır. Türk milletini ve devletini karşılıksız seven Türkçüler için bu millî bir vazifedir. Birileri veya birtakım cemaatler ya da tarikatlar gibi herhangi bir bedel karşılığında çalışmazlar. Vatanları için ölümler ama yaptıkları iş için de bir şey istemezler. Dolayısıyla bütün Türk milliyetçileri Türklüğün hizmetkârıdır.

Dünyanın bu en asil milleti tarih sahnesine çıktığı günden beri bin bir türlü bela ile yüz yüze geldi. Ama Tanrı'ya şükür ki hepsinden de kurtulmasını ve dimdik ayakta durmasını bildi. Börü Tonga (Mo-tun) Yabgu, babası Yüeh-chi ve Çinlilerle Türklüğün şanını ayaklar altına alan ve küçültücü birtakım andlaşmalara imza atmaya kalkışınca, babasına; “orda dur, babam da olsan bu milletin onur ve şerefini sana çiğnetmem” deyip, cezasını verdi.

Yine milattan önce 55 tarihinde Hun hükümdarı Kun Kan rahat ve huzurlu yaşamak sevdisıyla Çin imparatorluğunun himayesini istemeye meyledince, kardeşi Küçük Kutlug Alp Yabgu ona “sen ne yapıyorsun ağabey, Türk töresinde başkasına hizmetkârlık küçültücüdür. Türk-Hunlar at üzerinde harp ederek kurdukları kağanlıkları sayesinde saygınlık kazandılar. Neden atalarımızın töresini bir kenara bırakıp, Çin'e boyun eğelim. Eski kağanlarımızın şanını küçük düşürelim. Belki Çin'in hizmetine girerek huzur bulabiliriz ama bir daha başka kavimler üstünde hâkimiyet kurabilir miyiz. Çin'le iş birliği ve onun kontrolüne girme bizim için utanç verici bir şey. Unutma ki hayatta bir kere şerefsiz olan insan bütün ömrünce şerefsizdir. Bunu bilmez misin?” deyip, kendine bağlı kabilelerle beraber Türkistan'a göçüp orada şerefli bir şekilde öldü, fakat yeni bir devletin de temellerini attı.

Kök Türk hükümdarı İl Kağan esir edilip Çin'e götürülünce Çinliler onun yanındaki pek çok

hanedan üyesine hayatlarında hiç görmedikleri imkânları sundular. Kendileriyle iş birliği yapan aşiretlere yiyecek, içecek ve giyecek gibi her şeyi zahmetsizce verdiler. Fakat İl-teriş ile Tunyukuk ortaya çıkıp “Ey millet, her şey karın doyurmaktan mı ibaret. Bugün sahipleri de köpeklere yaltaklandıkları takdirde yiyeceğini veriyor. Biz köpek miyiz ki başkasının artıklarıyla yaşayalım. Biz Türkler kurt neslindeniz. Bizim tek bir efendimiz var, o da Tanrı'dır. Şanlı Türk milleti başkalarının sadakalarıyla yaşar mı? Kalkın ayağa, kendinize gelin. Ya erce yaşayalım ya da şereffice ölelim. Atalarımızın kemiklerini sızlatmaya ne hakkımız var” dediler ve kutlu Türk sancağını yeniden yükselttiler. Hatırlayın bir kere, bugün adı dahi unutturulmaya çalışılan Atatürk de öyle demiyor muydu: “Ya istiklal, ya ölüm.”

Bilhassa 17. yüzyılın sonlarından itibaren, hepimizin bildiği üzere, Osmanlı Devleti Batılılar karşısında sürekli toprak kaybetti. Hele hele 18. ve 19. asırlarda ise başta Rusya, arkasından İngiltere, Avusturya ve Fransa gibi ülkelerin teşvikiyle Osmanlı ülkesinin içindeki gayri Türkler kandırılarak ekmeğini yedikleri necip Türk milletine isyan ettirildiler. Başları sıkıştığında Türk hakanının kapısını çalanlar, bağımsızlık hülyalarına kapıldı. Vatan topraklarında ateş ve barut dumanından göz gözü görmez hâle geldi. Biz her şeyi unuttuk. Balık hafızalı mıyız, neyiz? Bırakın Ermeni'yi, Sırp'ı, Yunan'ı; Müslüman dediğimiz Arnavut, Boşnak, Arap, Filistin'li sözde dindaşlarımız arkamızdan hançerlediler. Allah'ın işine bakın yine Türk'e muhtaçlar. Her gün yüzlerce Suriyeli ve Iraklı “ne olur bize kapınızı açın, bizi koruyun, bizi doyurun” diye yalvarıyor. Daha düne kadar güya Peygamber soyundan gelen Şerif Hüseyin'in torunları Türkiye Cumhuriyeti Devletinin zayıflaması ve parçalanması için dua okuyorlardı. Fakat işte Türk budur. Düşmanı bile olsa kendi koltuğu altına sığınana gözü gibi bakar. Yemez yedirir, içmez içirir, giymez

giydirir. Anadolu'nun pek çok yerinde insanlar bir tas çorbaya, bir lokma ekmeğe muhtaç iken, sınırlarımıza dayanan bu insanları en güzel biçimde ağırlayıp, beslemiyor muyuz? Buna rağmen Türk devleti bizimle ilgilenmiyor diye nankörlük yapanlar var. Fakat bu sözlere bağlı olarak meselenin bir başka yönü de yani besle kargayı oysun gözünü tarafı da söz konusu. Bu iki milyona yaklaşık insanın Türkiye'de kalıp dönmeyenleri; şunu kesinlikle bilin eğer Türkiye Cumhuriyeti tedbir almaz ise ya kendileri bağımsızlık isteyecekler ya da diğer ayrılıkçı gruplarla iş birliği yapacaklar.

Mehmet Ali Tevfik Yükselen (1851-1949) kaleme aldığı *Turanlı'nın Defteri* (1330) adlı eserinde "Milletler için ölümün başlangıcı unutmaktır" diyor. O, *Milliyetin Zirvi: Hafıza*, adlı yazısında "Yirmi üç sene evvel harp okulu sınıflarında 'Sen Asker Olacaksın' isimli Fransızca bir kitap okumuştum. Eserin ilk sahifesinde bir resim vardı: Alsace-Lorraine vilayetlerini siyah çizgilerle gösteren bir harita üzerinde talebesine ders veren öğretmen, elindeki değneği o matem siyahlığına dayamış olduğu hâlde, Fransız çocuğuna her an patlayabilecek bir maneviyat vermeğe çalışıyordu. Zikrettiğim kitabın diğer bir sayfasında 1870-1871 seferi esnasında Almanların askerî kablolarını kesen bir Fransız'ın divanî harp huzurunda mahkeme olunurken olgunluk ile:

Ben Fransız'ım vazifemi yaptım!, diye bağırdığını tasvir ediyordu.

Bu eser baştan aşağı Fransa'nın yitirdiği vilayetleri unutturmamak için yazılmıştı" diyor. Rahmetli Mehmet Ali Bey biz bunları geçtik, gözümüzün önünde Türk ülkesi elden gidiyor. Daha düne kadar kardeş olarak gördüğümüz, hâlâ ekmeğimizi paylaştığımız bir grup insan önce demokratik haklar dedi, şimdilerde de özerklik ve tam bağımsızlık diye bağıyorlar. Ne yapacağımızı bilmez bir hâlde geldik. Siperde kardeşimizi öldürenlere demokrasi ödülleri veriyoruz. Her şeyden kutsal bayrağımız sıradan bir bez parçası gibi yerlerde sürünüyor. Mehmet Ali Tevfik ben sana daha ne diyeyim.

Birinci Dünya Harbi öncesi Osmanlı devlet adamları kötü gidişatın önünü almak için birçok yol denedilerse de hiçbirinde başarılı olamadılar. Padişahları al aşağı etmek, sadrazamları değiştirmek de çare değildi. Osmanlı idarecileri yüzlerce yıldır çevrelerinde olup bitene at gözlüğüyle baktilar. Avrupa her alanda ilerlerken Türkler yerinde sayıyorlardı. Kırk yılda bir yenilik taraftarı bir padişah veya sadrazam çıkıyor, onları da kurdukları yobaz düzen sona erecek korkusuyla "din elden gidiyor" yaygaraları içindeki alçaklar bir şekilde ortadan kaldırıyordu. Zavallı Türk milletinin gözleri bağlanmış, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu kestiremez bir hâlde gelmişti.

İşte Birinci Dünya Savaşı öncesi her açıdan perişan Osmanlı Devletinin Balkanlar ve Kafkasya'daki toprakları elinden alınmış, Kıbrıs sudan sebeplerle işgal edilmiş, kolu kanadı kırılmış idi. Osmanlı'nın çekildiği topraklarda küçük küçük devletler kurulmuştu. Bunların hiçbirisi Osmanlı Devletinden kopardıkları yerlerle yetineceğe benzemiyordu. Türklerden İstanbul'a kadar olan toprakları alma niyetindeydiler. Hepsi gözünü İstanbul'a dikmiş, aç kurtlar gibi birbirlerini kolluyordu. Biraz daha, biraz daha deyip duruyorlardı.

Garibim saf Anadolu Türkü kafasına inmekte olan balyozun hâlâ farkında değildi. Sanki bugün değişen bir şey mi var? Gözleri körleşmiş, adeta yaklaşan felaketi görmek istemiyor. Dün ne ise bugün de o. İlla yumurta kapıya gelince mi gözümüzü açacağız? İşte yine bu kötü zamanda İkinci Meşrutiyet, Trablusgarp ve Balkan Savaşları esnasında bir grup Türkçü ortaya çıkıp *Türk Derneği*, *Türk Yurdu Cemiyeti* gibi kuruluşların temelini attılar. Amaçları Türk milletini uyandırmaktı. Avrupa'nın ağzını açmış vaziyette onu yutmak için gün saydığını göstermek, yüzlerce yıldır geri kalmış Türk milletini ekonomik, kültürel, siyasi ve askerî yönlerden kalkındırmak istiyorlardı. Canlarını dışlerine takmış bu vatan evlatları ellerinden gelen çabayı gösterirken, bir grup Türk milliyetçisi tıbbiyeli de *Türk Ocağını* kurdular.

Zaman oturmak zamanı değildi. Türk aydınları bir şeyler yapmak gerektiğinin farkındaydılar. Teker teker seslerini duyuramayacaklarını, Türk milletine ulaşamayacaklarını bildiklerinden, Türk Ocağının çatısı altında toplandılar. Dergiler çıkarıp, konferanslar verdiler. Türk Ocağının tarihine baktığımızda 1913 ile 1918 arasındaki süreçte 500 konferans verildiğinden bahsedilir. Bu, o dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda muhteşem bir şeydir. Esasında bu karışık zamanda, beş yıl müddetince Türk Ocağının kurultayı da yapılamamıştır. Fakat Türk Ocaklılar bunu mazeret gösterip yerlerinde de oturmadılar. Türk milletini büyük uyanışa hazırladılar. Gazete çıkardılar, dergi bastılar. Buna güçleri yetmiyorsa mevcut olanlarda yazılar yazdılar.

Ama korkulan olmuştu. Netice itibarıyla I. Dünya Savaşının patlak vermesi kaçınılmazdı ve harbin büyük bir kısmının Osmanlı Devleti toprakları üzerinde olacağı da aşikârdı. Çünkü o zamanki dünyayı incelediğimizde ne Fransa'nın ne de İngiltere'nin ham madde açısından bir üstünlüğü yoktu. Aynı durum Almanya için de söz konusuydu. Böylece zengin Osmanlı topraklarının birtakım saldırılara uğraması, o dönemin şartları göz önüne alınınca gayet normaldir. Bu da demektir ki Türk ülkesi bölünecekti. Ama mesele bu paylaşımında kime ne düşeceğiydi. İşte bu noktada Almanya ile diğer Avrupa devletleri anlaşamıyordu. Yeni yeni güçlenen ve sanayileşme atılımı içindeki Almanya'yla eski dünyanın hâkim kuvvetleri Fransa, İngiltere ve Rusya gibi ülkeler karşı karşıya gelmişti. Amaçları da bir yer altı ve yer üstü serveti hâlindeki Osmanlı memleketine sahip olmaktı. Hele yüzyılın sonuna doğru vazgeçilmez bir enerji kaynağı olarak ortaya çıkan petrol herkesin iştahını kabartmış, ağızların suyu akararak Osmanlı Devletinin topraklarına göz dikilmişti.

Elbette Osmanlı devlet adamları tehlikenin farkındaydı ve Avrupa'nın en önemli silahlı gücü vaziyetindeki Rusya ve İngiltere ile ittifak yapma yollarını aradı. Fakat bu ülkeler onunla anlaşma yapma niyetinde değillerdi. Zaten ikisi de

Osmanlı arazisini nasıl ele geçiririz, rüyalarını görüyordu. Bu yüzden Osmanlı Devleti, Almanya'yı tercih etmek zorunda kalmıştı. Hem Avrupa ülkeleri arasında Osmanlı'dan tek toprak talebinde bulunmayan devlet de Almanya idi. Buna rağmen Osmanlılar arayışlarını sürdürdüler. Ancak iktidarı elinde tutanların Türk ülkesini iyi yönetemeyeceklerini düşünen İngiltere, gelen elçilere pek yüz vermediği gibi, onları devamlı atlattı.

İngiltere'nin yanı sıra Osmanlı dışişleri görevlileri Fransa ile de ikili görüşmelerde bulundu. Bu arada Rus çarına da ittifak teklifi götürüldüyse de her yerden eli boş dönüldü. Bütün bunlara karşın Osmanlı devlet adamları son ana kadar Almanya ile bir anlaşmaya varmadılar. Nihayet Avrupa'da savaş çıkınca onlar da 2 Ağustos 1914'te Almanya ile bir ittifak imzaladılar. Osmanlı'nın hâli, denize düşen adamın yılına sarılmasına benziyordu.

Tedbiri elden bırakmayan Enver Paşa, her şeye rağmen 5 ağustosta Ruslarla yeniden anlaşmak için irtibata geçti. O, Kafkasya'daki Türk askerini çekeceğini, Balkan ülkeleriyle Rusya arasında bir savaş çıkarsa Ruslara yardım edeceğini ve Almanları Türk topraklarından uzaklaştırabileceğine dair teminat veriyordu. Buna karşılık Trakya ile Adalar Denizi'ndeki bazı yerleri istedi. Bu sırada İngiltere ile tekrar anlaşma zeminleri arayan Cemal Paşa'nın çabaları da boşa çıktı. Almanya dışında hiçbir ülke Türklerin dostluk elini sıkmamıştı.

Aslında Yakınçağ ve Türkiye Cumhuriyeti tarihçileri, I. Dünya Harbi çıkmadan daha evvel büyük Avrupa devletlerinin Osmanlı ülkesi üzerine gizli planları ve andlaşmalarının mevcut olduğunu çok iyi bilirler. Yukarıda da belirttiğimiz üzere savaşın arifesinde Osmanlı devlet adamlarının Rusya ve diğer Avrupa ricaliyle yaptığı görüşmeler ve bunlardan bir sonuç çıkmadığı ortada iken, bugün bilip bilmeden herkes harbe girmenin suçunu Enver Paşa'ya atmakta ve ona insafsız bir şekilde saldırmaktadır. Enver Paşa bir Türk milliyetçisi olduğundan, bazı kişiler faturayı ona kesmeyi daha uygun buluyorlar. Türkler mecbur kaldıklarından Almanya'nın safında yer aldılar. Yoksa çok istedik-

lerinden değil.

Trablusgarp ve Balkan savaşlarında Türkler kırılmış, düşman Çanakkale kapılarına dayanmış, neredeyse Anadolu'da harp edecek genç kalmamıştı. 16-17 yaşlarındaki çocuklar bile güle oynaya cephelere koşuyordu. Böyle bir durumda Türk Ocaklılar oturur mu. Elbette hayır. Başta İstanbul olmak üzere bütün Türkiye'de bir kampanya başlatıldı ve aralarında lise talebeleri de olduğu hâlde binlerce Türk Ocaklı cepheye gitti. Türk Ocaklarının bünyesinde Türklük ruhu aşılana aydın, genç herkes asker olmak için sıraya girdi. Dolayısıyla Çanakkale'de Mehmetçik tarafından yazılan Türk destanında Türk Ocağının önemli bir rolü vardır.

Maalesef müttefikimiz olan ülkeler silah bırakıp bizim de savaşı tek başımıza götüremeyeceğimizi anlaşılınca Osmanlı devlet adamları, Mondros Ateşkes Andlaşmasına imza attılar. Böylece Türk askeri topsuz, tüfeksiz kaldı. İstanbul, İngiliz ve Fransız ordularınca işgal edildi. Fakat onlar Türk'ün vatan sevgisinin ne kadar coşkunu bilmiyorlardı. 16-17 yaşındaki gençleri bile teşkilatlandırarak karşılarına diken Türk Ocaklarının kendileri için tehlike olduğunun farkına varan işgal kuvvetleri, bu yuvanın söndürülmesine kanaat getirdiler. Bu yüzden de İngilizler, İstanbul'a girdiklerinde ilk işgal ettikleri yerlerden biri Türk Ocakları oldu. Bu sırada Çanakkale'de kendilerine dünyayı dar eden Türk ordularının karargâhından evvel, Türk Ocağını basıp, burayı arayan İngiliz komutana amaçlarını soran Hamdullah Bey'e bu zattın, Çanakkale'de karşılarında vuruşan Türk askerlerinin gözlerini kırpmadan ölüme gittiklerini ve bunların çoğunun cebinden Türk Ocağı üye kartlarının çıktığını öğrenmeleri yüzünden, her şeyden önce bu Türklük yuvasını ortadan kaldırmalarının ilk işleri olduğunu, İstanbul'a girer girmez de Türk Ocağının genel merkezini bulduklarını ve burayı kapamak için geldiğini söylemesi, dikkat çekici bir husustur.

Ocağın işgale uğrayıp, faaliyetlerine son verilmesi hadisesi bir telgraf ile Mustafa Kemal Paşa'ya

da iletilmişti. Bu arada tutuklanan bazı Türk Ocaklılar da Malta'ya sürüldü. Düşmanın elinden kurtulanlar ise soluğu Ankara'da aldılar. Bunların arasında Yusuf Akçura, Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Ferit Tek, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Hüseyin Ragıp, Ahmet Ağaoğlu gibi ünlü kimseler vardı. Hatta söylenenlere göre Hamdullah Suphi, Ankara'ya geldiğinde Mustafa Kemal Paşa ziyadesiyle memnun olmuştu. Çünkü yanında her şeyiyle güvenebileceği, başı sıkıştığında konuşabileceği bir dost vardı. Bu sırada İngilizler, Ocağın arşivinde yer alan belgelere, kitaplara, koleksiyonlara el koydular. Ancak tehlikeyi önceden sezen bazı Türk Ocaklılar bunların büyük bir kısmını evlerine götürüp saklayarak yok olmaktan korudular. Bütün baskı ve takibatlara rağmen Ocaklılık ruhu söndürülemedi.

İstanbul işgale uğradığında Hamdullah Suphi, Atatürk'le irtibata geçip nasıl bir yol izleyeceklerini sorar. O büyük dahi de İstanbul'daki yabancı elçilikler nezdinde vaziyetin protesto edilmesini ve mitingler yapılmasını buyurur.

İşgalin hemen ardından Türk milliyetçilerinin adeta karargâhı durumundaki Türk Ocakları merkezini hemen Anadolu'ya taşıyarak hiç ara vermeden çalışmalarına yine başladı. Öncelikle Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, Millî Mücadele'nin önderleriyle iş birliği içinde mitingler düzenlediler, cephelerin teşkilatlanmasında ve gönüllü tedarikinde aktif görevler aldılar. Buna binaen İzmir işgalinin reddedildiği beyanname İzmir Türk Ocağında yazıldı ve bu işgali protesto amacıyla İstanbul'da gerçekleşen nümayişler de yine yukarıda da belirtildiği üzere Millî Mücadelenin kurmay heyetiyle koordineli bir şekilde Türk Ocağının öncülüğünde yapıldı. Bu protestolarda Hamdullah Suphi, Mehmet Emin Yurdakul, Hüseyin Ragıp Baydur ve Halide Edip gibi Ocaklılar ateşli nutuklar verdi.

Ayrıca İzmir Türk Ocağının müdavimlerinden Mustafa Necati ve Vasıf Çınar gibi kişiler Kuvvayı Milliye Hareketine katıldı. Meşhur Balıkesir Kongrelerinde de rol aldılar. Kazım Özalp Paşa ile birlikte çalışan Vasıf Bey Balıkesir, Ayvalık ve

Bandırma havalisinde halkı teşkilatlandırmak için bütün gayretini bu işe ayırdı. Mustafa Necati sadece yazı yazmak ve idari görev almakla yetinmeyip Bulgurcu Mehmet Efe ile beraber omuz omuza silahlı savaşa da iştirak etti. Ünlü Yusuf Akçura, Sakarya Cephesinde çarpıştı. İşte Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları'nda bütün Türkçülerin Millî Mücadeleye istisnasız katıldığına vurgu yapar ki bu doğrudur. Çünkü bizim ismini bilmediğimiz binlerce Türk Ocaklı vatan uğruna ya şehit ya da gazi oldu.

Mesele vatan olunca, gerisi teferruattır. Türk milliyetçileri ve onları sinesinde barındıran Türk Ocakları için bu son derece önemlidir. Dün öyleydi, bu gün de öyle. Biri "Türk Ocaklıyım" diyor ve memlekette de kötü bir gidişat söz konusu ise sessiz kalamaz, kalmamalı. Nitekim geçmişin Türk Ocaklıları Türk milletinin ve devletinin bekası tehlikeye düştüğü an ellerini taşın altına koydular. Hamdullah Suphi'nin dediği gibi "nerede bir avuç Türk varsa emin olabilirsiniz orada bir Türk Ocağı vardır. Bu Ocak bazen göze görünür bazen da görünmez... Ocak bir bina değildir. Ocak bir fikirdir, bir ışıktır, bir imandır".

Kendi müşahedelerime dayanarak söylüyorum, Ankara merkez dışındaki Türk Ocağı şubeleri ilk günkü gibi şevk ve azim ile Türklüğün mukadderatı için çalışıyor. Onları daha da iştahlandıran bir genel merkez olduğu takdirde, Türkiye'nin en büyük sivil toplum kuruluşu durumundaki bu müessesenin dediklerine kimse kulaklarını tıkayamaz.

Geçmişin Türkçüleri birileri bizim bu çalışmalarımıza ne der, derneğimiz kapanır mı, hapse atılır mıyız, yardımlar aksar mı veyahut da bizim idareciliklerimiz sona erer mi gibi düşüncelere dalmadılar. İşte onlardan biri olan ve toplantıya Millî Türk Fırkası adına katılan Türk Ocaklarının efsanevi başkanı Hamdullah Suphi'nin, son Osmanlı Mebuslar Meclisinde, bugünkü hudutlarımızın da aşağı yukarı tespit edildiği Misak-ı Millî'nin kabulü için canla başla çalıştığını biliyoruz. Mustafa Kemal'in de onaylanmasını istediği bu metin tar-

tışılmaya geçilmeden önce Hamdullah Suphi şöyle bir konuşma yapar:

"Arkadaşlar, her şeyden evvel kabul edilmesi zarurî olan bir karar vardır. Onu size teklif ediyorum. Anadolu'da vatan müdafaası için ortaya çıkmış olan Kuvvâ-yı Millîye'yi tanıdığımızı, millî hareketi onayladığımızı ve bu harekete dayanmakta olduğumuzu dünyaya karşı ilân etmeliyiz. Dağınık sürüye yol gösterecek çoban yıldızı, millî bir ümit hâlinde Anadolu toprakları üzerinde doğup yükselmiştir. Bugünkü vazifesi vatan müdafaasından ibaret olan Millet Meclisi, bu savunmada yalnız olmadığını, son vazife için yeni bir mücadelenin lüzum gösterdiği bütün fedakârlıklara razı olarak, mücadele ve istiklâl bayrağını çeken Anadolu hareketiyle, bizim aramızdaki iştirak ve birliği, kayıt ve ilân etmektir. Ancak bundan sonra söylemek, müzakere etmek, karar vermek hakkını haiz oluruz."

İşte Hamdullah Suphi omuzlarına yüklenen millî davayı böylesine büyük bir azimle savundu. Dolayısıyla uyduruktan üç beş kişinin kararıyla onursal başkanlık falan olmaz. Onu millet ve tarihçiler takdir eder.

Kurtuluş Savaşı esnasında Sakarya İzci Ocağı adını taşıyan birliğin büyük bir kısmı Türk Ocağı üyesidir ve bunların nerdeyse tamamının şehit düştüğü söylenir.

Millî Mücadelenin her safhasında yer alan Türk Ocağı ve Türk Ocaklılar, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda da mühim roller üstlenmişler ve bugünkü Türk millî devletinin temellerini atmışlardır. Esas savaşın cehaletle, geri kalmışlıkla olduğunun bilincindeki Türk Ocağı, kısa bir süre içinde ülke genelinde teşkilatlanarak öngörülen yeniliklerin yaygınlaştırılması gayesi ile çalıştı.

Türk Ocağı açıldığı günden beri Türklüğün bekası için var oldu. Yoksa hafta sonlarında çay içilen veya sohbet edilen bir mekân değildi. Bu kutsal çatının altındakilerin bugün de aynı şevk ve azim ile Türk milletinin büyük yarınları uğruna ellerinden gelen gayreti göstereceklerinden şüphemiz yoktur.

Kostantiniyye, adını kurucusu Roma imparatoru Konstantin'den almıştır. “Yeni Roma”yı m.328’de kurdu. Şehirde kıyafet, muşeret, an’âne Latin tarzındaydı. Devlet dili Latinceydi. Roma’nın iklimini değiştiren imparator, bu defa dinini de değiştirdi. İlk önce serbest bırakılan Hristiyanlık, devletin resmî dini olursa, imparatorluğun havasına ferahlık getirecekti. Bu da oldu .

Bir “cihan devleti”ne tabii başkentlik yapacak Kostantiniyye için “melike-i medâin” denilmiş, bir rivayete göre de “âlemlere rahmet” Hz.Muhammed’e (SAV) Mi’raç’ta gösterilmiştir. Hz. Peygamber, Kostantiniyye ile Rumiyye’nin Müslümanlar tarafından fethedileceğini muştulamakla kendisine birinci ve ikinci derecede halka oluşturanlar ve onlara tabi olanlarca, defalarca kuşatılmış, ancak “feth-i mübin” nasip ve müyesser olmamıştır. Osmanlı devletinin yedinci padişahı, yirmi bir yaşında hükümdar olan Sultan İkinci Mehmed’i en çok düşündüren ve fethi için projeler ürettiği konu da bu olmuştur. Şehzadelğinde ve hükümdarlığında hocası olan Molla Gürâni’nin kendisine “Allah cahil bir hükümdara Kostantiniyye’nin fethini nasip etmez” dediği rivayet edilir.

Kostantiniyye’nin Türkler tarafından fethedileceğinin bir alameti İmparator Jüstinyanus’un miladi 550’li yıllarda İç Asya’nın bağrındaki Türkleri keşfetmesi olmalıdır. Zira, elçilik heyetleri vasıtasıyla Köktürkler bu şehrin güzelliğini ve önemini öğrenmişlerdi. Oğuzlar Türkmenler, ana gövdeden kopup Ortadoğu İslâm dünyasına geldikten ve görkemli Selçuklu Devleti’ni kurduktan sonra İslami geleneğin varisi oldular. Doğu Roma İmparatorluğu’na karşı kesintisiz, gaza ve cihadın temsilcisi oldular, Batı’ya doğru yürüyüşlerini dış siyasetlerinin merkezine koydular. 26 Ağustos 1071’de, bugün Muş vilayetimizin

bir ilçesi olan Malazgirt’te, “şanlı cedd-i ekberimiz” Sultan Ebû Sücâ Muhammed ALP ARSLAN’ın başbuğluğunda Doğu Roma ordusunu yendiler, kibirli imparatorunu esir aldılar. “Ebedî Vatan” olacak Anatolia’nın kapılarını açtılar ve on yıl zarfında kıyılarına ulaştılar.

Selçuklular, nehr-i aziz İstanbul Boğazı’nın Üsküdar kıyılarında muhtemelen Göksu taraflarında gümrük istasyonları yaptılar. 1075’te fethettikleri İznik’te yeni bir “Selçuklu Sultanlığı” kurdular. Kara Arslan Gazi Süleyman Şah, devletin varlığını Doğu Roma’ya kabul ettirdi. Üsküdar’ın “fethetme tanıklığı”, daha Selçuklular zamanından itibaren, Evliya Çelebi’nin kavline, “Kâ’be toğrağı” olmasıyla ilgilidir. Başlangıcında haçlı seferleri, Kudüs-i Şerif’in Müslümanlardan kurtulması için düzenlenirken sonraları “İstanbul’u Türklerden korumak” gayesine matuf olmuştur. Yalnız Selçuklu Türkleri değil Deşt-i Kıpçak’ı yurt edinmiş Türk boyları da Kostantiniyye merakına tutulmuşlardır.

Selçukluların emanetini devralan Osmanlılar, daha ilk kuruluş yıllarında, Gazi Sultan Orhan Bey’in saltanatında (1324-1362) Kocaeli yarımadasını külliye fethettiler ve Boğaz’a dayandılar. Bu vesileyle Gazi Sultan Orhan Bey’in alplarına; Konuralp, Akçakoca, Abdurrahman, Karamürsel ve cümlesine rahmet diliyorum. “Karaca Ahmednâme”yi okurken bu yazının merkezine KARACA AHMED SULTAN’ı aldım. Ahmet Süheyl Ünver, “Karaca Ahmed’te kimler medfûn?” diye sorduktan sonra “Önce Sultan Orhan ordusu erkanından: KARACA AHMED SULTAN hazretleri kuddise sırrahu” diye cevabını veriyor. Eyüb Sultan Mezarlığı, nasıl İstanbul’un ruhani şehri ise, Karaca Ahmed de Sahra-yı Üsküdar’ın ruhani merkezidir. 15 Ekim 1957’de Yahya Kemal, Ünver’in “Karaca Ahmed bizim temel taşımız” sözüne “bu fikri imzalarım” buyurmuştur. Karaca

Ahmed, “doymaz ölümler sahrasıdır” ve bu saha yüz binlerce insanı, sen benim aslımdan geldin diye, kendine benzetmiştir. Orada yatanlar, bu vatani asırlarca terbiyeleri, nezaketleri, ilmi, fazlı, güzellikleri ve kâmil huyları ile yaşıtmışlardır .

Gazi Sultan Orhan Bey’in, Nilüfer Hatun’dan doğma, iki oğlundan büyüğü Rumeli fatihi ve ilk beylerbeyi Gazi Süleyman Paşa, Gelibolu yarımadasını; şehadetinden sonra da kardeşi Murad ve beyleri, Kostantiniyye ve Balkan yollarını kontrol altına almakla Edirne’nin ikmâl yollarını kestiler. Edirne, nihai bir saldırıdan sonra fethedildi (1360). Bursa ve Edirne, Kostantiniyye’nin fethine değin, müştereken Osmanlı Devleti’ne başkentlik yaptılar. Bu iki şehir, İstanbul “makarr-ı hilâfet ve saltanat” olduktan sonra da önemlerinden bir şey yitirmediler. “Feth-i Mübin”e kadar, Osmanlı Devleti’nin yöneticileri, Anadolusuz bir Rumeli’de, Rumelisiz bir Anadolu’da, Osmanlı Devleti’nin varlığını sürdüremeyeceğini biliyorlardı. Bu idrakteki Yıldırım Bayezid Han (1389-1402), aynı zamanda “fitnenin kaynağı” gördüğü Kostantiniyye’yi kuşatmışsa da eş zamanlı olarak Orta Asya ve İran’da büyük bir devlet kuran ve Anadolu üzerinde İlhanlılar’ın meşru varisiyim, diyerek hak talep eden Emir Timur(1336-1405)’un engellemesiyle karşılaştı. 28 Temmuz 1402’de Ankara Savaşı’nda, mağluben esir düştü... Eski Anadolu Beylikleri, Emir Timur’un himayesinde, yeniden kuruldu ve kalan Osmanlı toprağı da Yıldırım Bayezid’in çocukları arasında taksim edildi. Osmanlı mülkünün tamamıyetinde hâkim olmak için, kardeşler arasında kanlı bir mücadele başladı. Hükümdarsızlık Çelebi Sultan Mehmed (1413-1421) tarafından sona erdirildi ve Osmanlı Devleti ikinci ve nihai olarak yeniden kuruldu.

Osmanlı Devleti’nin kudretli hükümdarı Sultan ikinci Murad (1421-1431), Anadolu ve Balkanlar’daki işlerini yoluna koyduktan sonra, Kostantiniyye’nin fethi için girişimlerde bulunduysa da böyle bir iradenin henüz teşekkül etmediğini görmüştür. Vefat ettiğinde, 1431’de Bursa’da,

Muradiye bahçesinde, hususi türbesinde toprağı verilirken 19 yaşındaki oğlu bilgili, erdemli, cesaretli, ehliyetli ve liyakatli Mehmed, Edirne’de tahta çıkarıldı. Edirne artık Osmanlı Devleti’nin yegâne payitahtı oldu. Edirne Sarayı, tarihin en önemli hadiselerinden biri olan Kostantiniyye’nin fethi için projeler üretilen mekân ve Edirne de bu fethin öncülük ve tanıklık eden Osmanlı payitahtı oldu. Edirne, “Hâmi-i Anadolu” olduğuna inanılan Hacı Bayram Veli’nin de teşrif ettiği ve makamlarından birinin bulunduğu şehirdir. İkinci Murad Han, Kostantiniyye’yi fethetme arzusunu açtığında, Hacı Bayram Veli’nin kendisine “fethin oğlu ve hocası Akşemseddin eliyle müyesser olacağını” söylediğine dair rivayetler vardır. Kostantiniyye, bu rivayetlere uygun olarak 29 Mayıs 1453’te, 562 yıl önce Sultan İkinci Mehmed Han tarafından fethedildi.

Hocası ile şehre giren, artık “Ebü’l-feth Mehmed Han” diye anılan Osmanlı Sultanı, Ayasofya Kilisesi’nin karşısına geldiğinde, dualar okunarak Ayasofya camiye çevrilmiş ve çok sayıda müezzin salâ ve ezân-ı Muhammedî okumuş, Akşemseddin’in kolunda minbere çıkan Ebü’l-feth Sultan Mehmed Han hutbesini irâd etmiş ve ilk Cuma namazını da fetih esnasında “Gülbanki asmâni tutan Pir” Akşemseddin kaldırmıştır...

Fatih Sultan Mehmed Han, İstanbul’un gerçek kurucusudur. Fethin üzerinden daha otuz yıl geçmemişti, İstanbul hem Türk çehresine bürünmüş hem de “Cihanşümûl Osmanlı Devleti”nin payitahtı olmuştu. İstanbul’un iki kez fethedileceğine dair, zayıf da olsa rivayetler doğrulanmış hâldedir. Çünkü bu kutlu şehir birinci defa 29 Mayıs 1453’te, ikinci defa da 6 Ekim 1923’te nihai olarak fethedilmiştir. İstanbul’un azizliği. “Türk İstanbul” oluşu, bilhassa ikinci fethinden sonradır. İstanbul, Türk-İslam medeniyetinin bir muhassalasıdır. Merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın kalp ameliyatını gerçekleştiren, Türkiye’ye de davet edilen ünlü doktor Debekey’in İstanbul’u gördükten sonra basına yansıyan şu tespitini

önemsiyorum: “Sadece İstanbul Boğazıdır ki bütün dünyanın Türkiye’yi kıskanması için kâfidir”. Karaca Ahmed’de ebedî istirahatgâhında yatan şair ve hattat Ahmed Nedim’in tespitini doğruluyor: “Bu şehir-i İstanbul ki, bi-misil bahâdır/Yek sen-gine Acem mülkü fedâdır.”

İstanbul, tarihinin belki de en büyük yıkımını Latinlerden görmüştür. Kostantiniyye’nin davet ettiği “Rimpapa”nın düzenlediği haçlı ordusu, Selçuklu ülkesine geçme, Türklerle vuruşma yerine İstanbul’da kalmayı, dünyanın bu en güzel şehrini işgal etmeyi tercih etti. Hristiyan’ın Hristiyan’a zulmünün resmi olan Latin İmparatorluğu’nu kurdular. İstanbul’u yağmalamakla kalmadılar, namusunu pay-ı mâl ettiler. Mabedlerini kirlettiler, girmedik ev ve kirletmedikleri kadın bırakmadılar. Her tarafı yaktılar ve yıktılar. 1204-1261 tarihleri arasındaki dönem, Kostantiniyye’nin en karanlık zamanlarıdır. Şu sözler, o karanlık dönemin hâsıl ettiği hâlet-i ruhiyyeyi yansıtır: “Bu şehirde Hristiyan serpûşü görmektense Müslüman sarığı görmek evlâdır.” Kostantiniyye Türklere açıldığında, Ebül-feth Sultan Mehmed Han Gazi, tamamen harap bir İstanbul bulmuştu. Bu hakikat devrin Bizans, İslam ve Hristiyan kaynaklarınca teyit edilmektedir. Nitekim fethedildiği tarihte İstanbul’un nüfusu 38.000-40.000 civarında idi. 1477’de ise İstanbul ve Galata’nın nüfusu, askerî sınıf hariç 80.000 ila 100.000 aralığında idi.

İstanbul, fethedildikten sonra başta Fatih Sultan Mehmed Han olmak üzere Osmanlı sultanları, vezir-i azamları, yüksek payeli memurlar, saray mensupları ve zengin kimseler tarafından kurulan vakıflarla bir gergef misali işlendi, imar edildi. Osmanlı payitahtının sorumluları bu şehri hak ettiği güzelliklere erdirdi. “Nehr-i aziz” olan Boğazi iskâna açtılar. İstanbul’u mana ve madde planında dünya başkenti yaptılar. Topkapı Sarayı’nda dünyanın gündemini belirlediler ve başkentlerini “Dersaadet” olarak adlandırdılar. Hatta bütün ülke toprakları için de Dersaadet’i kullandılar. Nasıl “Dergâh-ı Sultan me’vâ-yı Müslüman” ise

bütün “memalik-i mahrûsa” da öyleydi. Memalik-i mahrûsa, sınırları Allah tarafından korunmuş padişahın ülkesiydi. O ülkede adalet, Allah’ın rızası egemendi. İstanbul, Türk İstanbul olduktan sonra, dünyanın herhangi bir yerinde herhangi bir sebeple zulme, baskıya uğramış her dinden insana kapılarını açmış, onlar için sığınak olmuştur. Osmanlı Türkiyesinin insanlarını ince, zarif, nazik ve temiz kılan da hep İstanbul olmuştur. “İstanbul beyefendisi”, “Osmanlı hanımefendisi” denilirken esasen İstanbul’un özelliğinden bahsediliyor. Ebül-feth Sultan Mehmed Han Gazi, “Şimdiden sonra payitahtımdır...” dediği İstanbul’u üç cihanüşümül dinin merkezi yapmak için Şeyhü’l-İslamlığa ilave olarak bu şehri Ortodoks Kilisesi’nin, Ermeni Kilisesi’nin ve Yahudi Hahamlığı’nın da merkezi yapmakla eski Roma’nın da meşru varisi olduğunu ilan etmişti. O, Süleyman Dede’nin ifadesiyle “Ümmetin olduğumuz devlet, hizmetin kıldığımız İZZET yeter” diyordu. 1453-1920 tarihleri arasında, tam 467 yıl, Osmanlı Devleti’ne payitahtlık etmiş olan İstanbul, bu süre zarfında nice badireler atlatmış, her defasında adeta yeniden inşa edilmiş, güzelliğinden ve ihtişamından bir şey kaybetmemiştir.

İstanbul, Ankara başkent yapıldıktan sonra da büyümeye ve Türkiye’yi aydınlatmaya, dünyanın ilgisini çekmeye devam etmiştir. Yahya Kemal, “Bir gün Ayasofya minaresinden ezan okunduğunu işittim. 29 Mayıs sabahından beri asırlarca günde beş defa okunmuş olan bu ezanı dinlerken Fatih’i asıl manasıyla ilk defa idrak ettim. Yine bir gün Topkapı Sarayı’nda, Revan Köşkü’nü ziyaret ediyordum; uzaktan Kur’an okunuyordu. Rehberim Lütfü Bey’e bu Kur’an sesinin nereden geldiğini sordum. Dedi ki: “Hırka-i Saadet Dairesi’nden geliyor.” Hırka-i Saadet önünde Kur’an, dört asırdan beri her saat, geceli gündüzlü okunmuş. Yavuz Sultan Selim’in Hırka-i Saadeti Mısır’dan getirip o odadaki yerine koyduğundan beri kırk hafız nöbetle Kur’an okur. Türk tarihinde bir dakika bile buradaki Kur’an sesi kısılmamıştır.

DÜN... BUGÜN... YARIN...

Gezintilerimde bir hakikat keşfettim: Bu devletin iki manevi temeli vardır: Fatih'in Ayasofya minaresinden okuttuğu ezan ki hâlâ okunuyor. Selim'in Hırka-i Saadet önünde okuttuğu ezan ki hâlâ okunuyor. Eskişehir'in, Afyonkarahisar'ın, Kars'ın genç askerleri siz bu kadar güzel iki şey için döğüşünüz" diyor ve bu hadiseyi idrak ettikten sonra "İstanbul'dan niçin çıkarılamıyoruz?", bu şüpheyi halleder gibi oldum, diye ilave ediyor.

İstanbul'da 2013 yılının Haziran ayında, Taksim-Gezi kalkışması olmuştu. İstanbul'a da Türkiye'ye de büyük zarar verilmişti. Taksim'in seçimi bilinçli idi. Minaresiz, ezansız semtlerin sembolü idi. "Şişli, Kadıköy ve Moda gibi semtlerde doğan, büyüyen, oynayan Türk çocukları milliyetlerinden tam bir derecede nasip alabiliyorlar mı? O semtlerdeki minareler görülmez, ezanlar işitilmez; Ramazan ve kandil günleri hissedilmez. Çocuklar Müslümanlığın çocukluk rüyasını nasıl görürler? Biz bugünün Türkleri Şişli, Nişantaşı, Kadıköy, Moda gibi küçücük bir şehri andıran yerlere yerleştik, fakat o yerler Müslüman ruhundan arı, çorak ve kurudur. Bir Üsküdar'a bakınız bir de Kadıköyü'ne. Üsküdar'ın yanında Kadıköy Tatavla'yı (bugünkü Kurtuluş'u) andırır. Eski Türklerin ruhlarıyla yeni Türklerin arasındaki farkı anlamak isterseniz, bu son asırda peyda olan semtlerle İstanbul içlerini mukayese ediniz... Minaresiz ve ezansız semtlerde doğan, frenk terbiyesiyle yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlamayacaklardır.

"Ezansız semtler" in duvarlarına "zulüm 1453'te başlamıştır" diye yazanlara, şükürler olsun ki, katılan olmamıştır. Bu ülkenin temiz kalpli sadakatlili, nifak ve riyadan arınmış çocukları Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal etmiş maddi ve manevi mirasın omuzlarına yüklediği sorumluluğun idrakinde bulduklarını göstermişlerdir. Feth-i mübinin, müstakbel nesillerimize yepyeni fetihler yapmaları için vesile olmasını diliyorum.

I.

Başlıya baş eğdirip dizliye diz çöktürdük.
Şanlı Türk bayrağını diktik üç kıtaya dün.
Kosova'da Varna'da küfrün belini kırdık
Ki, gömdük nicesini koyup bir potaya dün.
Tanrı'nın izni ile cihanda dimdik durduk.
At sürdük ufuktaki en uzak noktaya dün.
Kasırgalar estirdik, yıldırımlar çaktırdık...
İşledik mührümüzü bütün haritaya dün...
Düşmana son yumruğu Dumlupınar'da vurduk
Ve kanlı dişlerini dağıttık ortaya dün...

II.

Eyvah! Şanlı maziye yerden yere vurmuşuz.
Hafızalar bulanık, kalpler sislidir bugün...
Türk'ü İslam'ı tutup öteye savurmuşuz...
Gazi Osman'ın soyu kimin neslidir bugün?
Meydanlardan çekilip küfre imkân vermişiz.
Cengâverler uykuda, atlar usludur bugün.
Yüzümüzü Kâbe'den Paris'e çevirmişiz.
Ruh evimiz uğultu ve çan seslidir bugün.
Düşman yıkamamış da bizi biz devirmişiz...
Başına aklar düşmüş dağlar yasıdır bugün.

III.

Şimdi böyle geçse de günlerimiz yas ile
Şölen ederiz yine elbet Turan'da yarın.
Ne dert kalır ne elem... Biter bütün gaile...
Kaybettiğimiz ruhu yakalayanda yarın...
Silinir de gayrı söz, tekbirler düşer dile.
Kalpler zikirle çarpar yine vatanda yarın...
Ve cenk borusu çalar, ordu ordu menzile
At koşup meydanları koyarız kanda yarın.
Ki, sen ey Türk düşmanı! Ne yapsan da nafi!e!
Yaşayacak bir yer yok sana cihanda yarın!

Mesut İlkay YANIK

Televizyonlar, Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu'nun 19 Nisan sabaha karşı 03.00 sıralarında vefat ettiği haberini verdiler. Ardından, hem görüntülü hem de yazılı basında şu ifadeler, aynı ağızdan çıkmış gibi tekrar edildi:

“Türk Einstein’i olarak adlandırılan Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu, kaldırıldığı hastanede vefat etti.” veya “Türkiye’nin Einstein’i hayatını kaybetti.” Bazı haberlerde de ise “Einstein lakaplı Oktay Sinanoğlu...” ifadesi geçiyor.

Türk milleti, büyük bir evladını, büyük bir ilim adamını, büyük bir tefekkür adamını kaybetti. Kendisine Yüce Rabb’imden rahmet, aziz milletimize de sabırlar diliyorum. Hizmetlerinin ahiret sermayesi olmasını niyaz ediyorum.

Kur’an-ı Kerim’de Yüce Rabb’imiz “Her nefis ölümü tadacaktır.” (Âl-i İmran, 185) buyurmaktadır.

Şanlı Peygamberimiz ise “Âlimin ölümü, âlemin ölümü gibidir” buyurmaktadır.

Bu sebeptendir ki Türk milleti olarak kıymetli bir ilim adamımızı kaybetmenin üzüntüsü yaşıyoruz. Çünkü o, bizim dünya ilim camiasında iftihar kaynağımız olmuştur. Hem fen sahalarındaki ilmî eserlerinin bıraktığı izlerle hem de bir Türkçe’ye ve Türk kültürüne âşıklık derecesinde bağlı bir fikir adamı olarak daima hayırla anılacaktır.

Bilinmelidir ki cemiyetleri ve bütün insanlığı ayakta tutanlar, iman ve ilim sahibi kişilerdir. İlim, alim kişilerin gönüllerinden ve beyinlerinden fıskıran feyzle insanlığı aydınlatır.

Sözlerime Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu'nun bir tespitiyle başlamak istiyorum. “Hedef Türkiye” adlı eserinin 281. sayfasında diyor ki: “Einstein’ın iki önemli kitabı vardır: Biri biliyorsunuz izafiyet teorisi üzerine, diğeri de Yahudi tasavvufu üzerine. Çünkü, Einstein son derece dindar bir Yahudi’ydi.”

“Son derece dindar bir Yahudi!..”

İşte biz, Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu’nu bu ka-

dar tanıyoruz! Ve onu, bu kişiye benzetiyoruz!...

Kıymetli şair ve yazar Yavuz Bülent Bâkiler Bey, Yakın Plan Yayınları arasında çıkan “Sözün Doğrusu-1” adlı eserinde, “Yabancı Dille Eğitim” başlıklı yazısında şöyle diyor:

“Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu, Dünya çapında meşhur olan bir ilim adamımız. Sinanoğlu, Yale Üniversitesi’nde 26 yaşında profesör oldu. Bütün Batı dünyasının son 300 yıl içinde, en genç profesörü odur. Sinanoğlu’nun 250 kadar milletlerarası ilmî yayını ve 8 kitabı vardır. Profesör Sinanoğlu, hâlen ABD’de, Yale Üniversitesinde 2 kürsüde ders veriyor. O, Almanya’nın ve Japonya’nın milletlerarası en yüksek ilim ödülünü almış müthiş bir Türk.”

Evet, Oktay Sinanoğlu “Einstein” falan değil, Yavuz Bülent Bey’in dediği gibi, “Müthiş Bir Türk”tür!..

Sinanoğlu, sadece dünyada ilk defa kurulan “moleküler biyoloji” dalının ilk profesörlerinden ve “kuantum mekaniği”ne büyük katkıları olan bir ilim adamı değil, aynı zamanda “Türkçe Giderse Türkiye Gider, Bye Bye Türkçe ve Hedef Türkiye...” gibi, Türk dili ve Türk kültürünü konu eden çok kıymetli eserlere de imza atmıştır.

“Hedef Türkiye” adlı eserinin 43. sayfasında diyor ki:

“Ortaçağ sonunda bu Avrupa, bu kara cahil, yobaz, temizlikten haberleri olmayan, vebadan kırılan perişan Avrupa’ya bilimleri öğreten Türklerdir. Matematik’in birçok dalını icat eden Türk matematikçileridir. Birçok, bir tane değil. Uluğ Bey’i bilirsiniz “logaritma”, “algoritma” laf ve kavramlarının “El Harezmi”, yani “Harzemli”den geldiğini bilir misiniz? Batının kitapları yazıyor ama bir türlü “Türk” diyemiyor, dili varmaz. “Arap matematikçisi El Harezmi” diyor da sonra ekliyor, “Özbekistanlı”dır, yani Türkistanlı. İnsaf artık. Biz, bu Batı’dan mı medet umuyoruz.

Batı’ya cebiri de kimyayı da gök bilimi de ruh

bilimi de biz öğrettik. Kendimizi tarihimizden, atalarımızdan aldığımız manevi güçle ileriye bakarak toparladığımızı zaman Batı'ya, dünyaya, gene çok şey öğretiriz.”

Ve Sinanoğlu, aynı eserinin 72. sayfasında da şöyle diyor:

“Türk ve Müslüman ülkelerden geçiniyor Batı. Türkler bir uyansa Avrupa'nın işi bitti. Avrupa bizden yardım dilenecek... Onun için adamların niyeti “Türk” lafını tarihten silmek. Silmek için yapacağın iş bellidir: Eğitim dilini İngilizce yaparsın, bir iki nesil sonra Türkçe biter. Türkçe bitince “Türk” lâfı biter. Ne Türk kimliği kalır ne kültürü ne tarih bilinci ne kendi ülkülerin. Gayet basit. Tarihte misali çok.”

Kısaca Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu budur! İnanıyorum ki eserleri, daha nice zaman Türk nesillerini ve insanlığı ışıklandırmaya devam edecektir.

Mekânı cennet olsun! Dualarımla!...

AHİ EVRAN-I VELİ

Dürüstlük yolunda atılan adım
Yüreğinden örnek almaya geldim
Yolundan izinden gitmek muradım
Yolun doğrusunu bulmaya geldim

Ne şanslı milletiz, ne şanslı toprak
Erenler geçiyor yüreği berrak
Dalga dalga günümüze geldi bak
Karışıp içine dalmaya geldim

Ahiler yurdunda halayın başı
Elinde meşale bir ulu kişi,
Yürüsün ardınca bini, bin beşi
Karınca misali yelmeye geldim

Ahilik erdemdir, böyle biline
Seni tanımayan yansın hâline
Kim ki helâl kazanç geçer eline
Terin kaynağını bilmeye geldim

Dürüstlüğün kitabını yazansın
Art niyetin kafasını ezensin
Ham yürekler yüreğinle bezensin,
Şâd olup kapında gülmeye geldim

Seninle tanınır Kırşehir ili
Yolundan gitmeyen deliden deli
Ben de bu diyara geldim geleli
Yalandan, yanlıştan yılmaya geldim

Ne idi ardında kalan hazinen
Anlat ki biline kurulsun düzen.
Sevda sevda yüreklerde gezinen
Kederi, tasayı silmeye geldim

Âhi derler mahlasına, virdine
Sana gönül veren yürür ardına
Daldıkça deryana düştüm derdine
Akan gözyaşımı silmeye geldim

Âhi Evran, Kırşehir'in mahlası
Erenler içinde yüreği hası,
Sana vermek düşmüş, bizden alması
Kavrula kavrula olmaya geldim

Bu diyarı mesken tuttun tutalı
Yolsuzluğa açık kapı ötelî
İyi ki yurt olmuş bu gurbet eli
Derdi dağ ardına salmaya geldim

Yanlışa meyilli, akli düşküne
Feryadımı duyamayan şaşkına
Daha ne diyeyim, daha başka ne?
Dizinin dibinde ölmeye geldim

Zübeyde GÖKBULUT

Özet: Bu makalede yeteri kadar uzak geçmişe sahip savaş muhabirliğinin tarihi, gelişimi ve silahlı çatışma bölgelerinde çalışan gazetecilerin tecrübe elde etmesinin yanı sıra, bu alanda uluslararası deneyimin faydalarından bahsedilmektedir. Makalede oluşumu 19. yüzyıla uzanan savaş muhabirliğinin geleneği geniş araştırılmaktadır. Ayrıca gazeteciliğin en tehlikeli alanı sayılan silahlı çatışma bölgelerinde gazetecilerin etkinliği ve zorluklarına da dikkat çekilmeye çalışılıyor. Mesleki görevlerini yapan gazetecilerin öldürülmesi istatistiğine geniş yer verilen makalede savaş ortamında çalışan gazetecilerin sorunlarına değinilmekte, onların karşı karşıya kaldıkları tehlikelerden de bahsedilmektedir.

Anahtar kelimeler: Sözleşme, muhabir, çatışma, Azerbaycan, Kırım.

Giriş: Son 25 yılda gerek bölgemizde gerek dünyada patlak veren silahlı çatışmalar küreselleşme sürecinin etkin olduğu günümüz medyasında savaş muhabirliğinin (savaş gazeteciliğinin) gelişmesine de neden oldu. Savaş muhabirliği geleneği uzak geçmişe sahiptir. Belli dönemlerde bu görevi tarihçiler, yazarlar ve diğerleri yapsalar da tüm zamanlarda tek taraflı yaklaşımlardan uzaklaşmamıştır. Eski dönem savaş muhabirleri, savaş sırasında ordulara eşlik ederek yaşanan olayları basında ve diğer medya kuruluşlarında yansıtmaya çalışanlara denirdi. Uluslararası hukukla her bir bireyin özgür haklarının tanındığı günümüzde bu mesleğe soyunanlar arasında medya kuruluşlarının görevlendirdikleri temsilcilerin yanı sıra bağımsız gazeteci ve foto muhabirlerin de olması olağan durum sayılmaktadır.

Gerçek anlamda savaş muhabirliği 19. yüzyılda 1854'te, Kırım Savaşı döneminde ortaya çıktı. Sivastopol'un kuşatması sırasında Rusya Çarlığı tarafından olayları "Moskvityanın" dergisinin tercüman ve muhabiri Nicholas Berg, İngiltere'den ise "Times of London" gazetesinde çalışan dünyanın ilk savaş muhabirlerinden William Howard Russell, savaş fotoğrafçısı Roger Fenton

ve William Simpson aktarmışlar¹. Kırım Savaşı, modern cephe savaşlarının ilki sayılması yanında, telgrafın ilk defa askerî amaçlarla kullanıldığı, Florence Nightingale'in sahra hastanesinde öncü hemşirelik hizmetlerini başlattığı, Osmanlı'nın ilk defa dış borçlanmasına neden olan savaştır. Kırım Savaşı'nda İngiliz askerlerinin yaşam koşullarını görmek için cepheye giden ve 22 ay boyunca siperlerden "Times of London" isimli gazeteğe haber geçen William Howard Russel ve 1855 yılında ilk resmî savaş fotoğrafçısı olarak gönderilen Roger Fenton ise savaşın vahşetini okuyuculara en gerçekçi biçimde aktarırken, toplumun savaş kavramsallaştırmasına yeni bir gerçeklik düzeyi ve doğrudanlık kazandıran modern savaş muhabirliğinin de temellerini atmışlardı².

Gazetelerin gittikçe yaygınlaşması toplumun haber alma imkânları açısından avantaj olmuş ama ordu ve askerî bundan memnun kalmamış, haberin düşmanın yararına olduğunu sanmışlardı. Bu nedenden olsa gerek, 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarında savaş muhabirleri, genellikle, savaşan orduların askerî raporlarını, günlük bilgilerini habere çevirerek gazetelere gönderen kişiler olmaktan öte değillerdi. Haberler biraz dramatize edilerek, hikâyeleştirilerek okuyuculara aktarılıyordu. Hatta gazetecilerin profesyonellik açısından savaşlarda yer almadığı dönemlerde, orduların basın bültenleri doğrudan gazetelerin sayfalarında "haber" olarak yer alıyordu. O dönemlerde savaşlar cephe savaşları biçiminde yapıldığı için savaş meydanlarında faaliyet gösteren gazetecilerin çalışma koşulları da farklıydı. Gazetelerin lojistik durumları kısıtlı olduğu için çatışma bölgelerine muhabir göndermek, oradan gazeteğe haber ulaştırmak adamakıllı sorundu. Öte yandan, gazete okumak alışkanlığı yaygın değildi ve tirajlar çok düşüktü. O dönemin başka bir özelliği de gazetecilerin daha fazla bağlı oldukları devletlerin birliklerine ait bilgileri ve özellikle "zafer" haberlerini aktarmalarıydı.

1 www.voynavfoto.jimdo.com.

2 Ümit Bektaş, "Savaş, Medya, Muhabir...", 11 Ocak 2014, <http://www.bianet.org/biamag/medya/52732>.

19. yüzyılda askerî postayla gönderilen yazışmalar telgrafın yaygınlaşması ile hızlandı, ardından teletextler çalışmaya başladı. Fakat bunlar için de günlerce beklemek gerekiyordu. Örneğin haber, okuyucuya ulaştığı zaman ele geçirilen mevki işgal edilmiş olabilirdi. Fotoğrafçılık teknolojisinin gelişmediği dönemlerde savaş haberleri gazete sayfalarında sanatçıların hayali ürünü olan resimlerle anlatılıyordu. Fotoğraflarla birlikte insanlar savaşın gerçek yüzünü görmeye başladı. İlk dönemlerde resimlerin gazetelere ulaştırılması da çok zaman alıyordu. Daha sonra resimler savaş bölgelerine gemilerle, daha sonra uçaklarla taşındı³.

Savaş Muhabirliği ve Sorunları

Rusya'da askerî gazetecilerin faaliyetlerini düzenleyen yasa, sadece sansür ile ilgili idi. Onların faaliyetleri kontrol eden askerî sansür 1810 yılında I Alexander'in döneminde oluşmuştu⁴. "Operasyonda olan ordunun yanına Rus ve yabancı gazetecilerin erişimi için kurallar" Genel kurmay başkanı tarafından 26 Eylül 1914 tarihinde onaylanmıştır. Bu kurallar, durumu sadece askerî muhabirlerin faaliyetlerini kısıtlamak yönünde değiştirdi: "Savaş bölgelerine uğrayan tüm muhabirler genel kurmayın subayı tarafından önceden hazırlanan güzergah ve yönlerde birlikte hareket edebilir."⁵

Bolşevik devriminden sonra kısa süre içinde devrim sırasında aktif faaliyet gösteren eski Rus basın organları kapandı. Ülkede Bolşeviklerin iktidarda olmalarının sadece üçüncü yılında ilk Sovyet basını oluşmaya başladı. II. Dünya Savaşı başlar başlamaz derhal köklü Sovyet basınının yönü değiştirildi. Merkezî gazetelerin tirajı hemen üç defadan fazla azaltıldı. Gazetelerin amacı Kızıl Ordu tarafından elde edilen zaferler ve işgalden kurtarılan tüm topraklarda komünist fikirler yayılması propagandasını yapmaktı. Sovyet kitle iletişim araçlarının varlığı döneminde ilk kez yüzlerce, binlerce en yetenekli Sovyet yazarları çatışma noktaları ve askerî operasyonların merkezinden röportaj ve haberlerin hazırlanmasında

3 Mete Çubukçu, "Ateş altında gazetecilik: savaş ve savaş haberciliği", İstanbul, Metis Yayınları, 2005, s. 27- 28.

4 Справочник для журналистов, работающих в районах военных действий. Москва, "Права человека", 2002, с.112.

5 www.library.cjes.org/online.

çalışmak için basın ve yayın organlarına gönderildi. Bunun sonucunda basındaki geleneksel türler de gözle görülecek kadar değişti⁶.

Sovyetlerin bir parçası olan Azerbaycan'da da durum farklı değildi. Savaş yıllarında savaş muhabiri olan Resul Rıza ve diğer yazarlar bu yöntemin uygulanmasından sonra halkın kahramanlık mücadelesini, zafere olan inancını, insancılığı yansıtan eserler yarattı. Diğer bir örnek: 1941 yılının yazından "Otvaqa" ("Yiğitlik") cephe gazetesinde askerî muhabir olarak faaliyete başlayan Tatar şairi Musa Celil'in asker ve subayların kahramanlıklarını öven, yenilmez Sovyet askeri karakteri yaratan makaleleri, gazetenin her sayısında yayınlanıyor ve bu propaganda o zaman ortak vatan uğruna savaşan askerlerin savaş ruhunu ciddi ölçüde etkiliyordu. Fakat Sovyet askerleri savaş muhabiri olan Musa Celil'i siperde bırakıp çekildikleri için zavallı şair, savaş tutsağı hayatı yaşamış, daha sonra acımasız şekilde hayata veda etmişti. Şairin esirlikte yazdığı ilk şiirlerinin bir kısmını Başkurt kökenli Telget Gimranov korumayı başarmıştı. Alman "Moabit" kampında Musa Celil'in şiirleri yalnız ideolojik mücadele verenlerin değil, vatandan uzak düşmüş, savaşın siyasi içeriğinden habersiz insanların da kalbine yol bulmuştu.

Yazarların savaş gazeteciliği alanında faaliyetinde dair bir başka örnek: Nobel ödüllü Amerikalı yazar Ernest Miller Hemingway, Kansas'ta yayınlanan "Star" gazetesinde çalıştıktan sonra gönüllülerle birlikte Avrupa'ya, I. Dünya Savaşı cephelerine ulaşabilmiş, ABD Kızılhaç Derneğinin şöförü olarak askerî operasyon alanlarında bulunmuş, ayağından yaralanmıştı. On yıl sonra yazacağı "Silahlara Veda" (1929) romanındaki bazı olayları ve kişilikleri bu savaşta bizzat gözlemlemişti. İspanyadaki iç savaş, vatandaş ve yazar Hemingway'in bir takım dikkate şayan taraflarını ortaya çıkarmıştı. İnsan kahramanlığının ve ihanetin korkunç sahnelerini göz önüne sermişti. II. Dünya Savaşı'nın sona erdiği sırada yeniden cepheye giderek röportaj ve makalelerinde müttefiklerin Normandiya çıkarmasını tarif etmiş, ABD askerleri ile birlikte Paris'e girmişti. Hatta savaş muhabirleri ile ilgili Cenevre Sözleşmesi'nin talep-

6 www.warpress.ru/jyrm_pol/poyavlenie.php.

lerine aykırı faaliyetine göre, Hemingway, askerî mahkeme karşısında cevap vermek tehlikesi ile karşılaşmıştı.

Savaş gerçekliğini kendi yaratıcı becerisi ile yansıtan en ünlü foto muhabir Robert Kapa ise efsanevi kişilikti. O dönemde çok az kişi biliyordu ki aslında böyle bir kişi hiçbir zaman gerçekten var olmamıştır. Bu imzaya hayat veren Yahudi asıllı Andre Friedmann ve Alman Gerda Taro olmuştur. Onların her ikisi savaş meydanlarında çok aktif olmuş, özellikle askerî belgesel fotoğraflar türünün klasik askerî foto muhabirliğinin önemli eserlerini yaratmışlardır⁷.

İkinci Dünya Savaşı'nda muhabirler, doğrudan orduların bir parçası olarak kabul edilmişti. 1944'te müttefikler tarafından Almanya ordusunun Fransa ve Belçika'dan çıkarıldığı dönemde İngiltere ve ABD'den 140 muhabir yaklaşık 278 milyon okura pembe dizilere benzer haber sunuyorlardı⁸. 1950'li ve 1960'lı yıllar arasında Kore ve Vietnam'da yaşanan askerî çatışmalarda doğrudan savaş faaliyetleri ile bağlı oldukları için gazetecilerin savunulmasına daha çok talep olmuştur.

Güney Kore ve Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti arasında askerî çatışmayı birçok medya organı aydınlatmıştır. BM bayrağı altında Kuzey Kore'ye karşı savaşta 15'ten fazla ülkenin – İngiltere, Avustralya, Belçika, Türkiye, Fransa, Yunanistan ve birçok başka devletlerin- askerî birliklerinin aktif yer alması dolayısıyla medya bu savaşa özel dikkat göstermiştir. Sovyetler Birliği'nin yanı sıra, birçok devletten muhabirler savaşla ilgili objektif ve detaylı bilgiyi izleyiciye, dinleyiciye ve okuyucuya ulaştırmaya çalışıyorlardı. Fakat Sovyet birlikleri Kuzey Kore tarafında çıkış yapması birçok küresel yorumcuların bilgi akımını gerekli düzeyde kabul etmesine fırsat vermedi. Ateşkes anlaşması 1953 yılında imzalanırsa da bu yarımada yaşanan savaşta gazeteciler dahil, birçok masum insanın hayatını kaybetmesine göre savaşın yankıları uzun yıllar devam etti.

1960'lı yıllarında başlayan ve tam on yıl süren Vietnam Savaşı modern ABD tarihinin en dramatik sayfalarından biridir. Savaşın devam etti-

ği dönemde sadece ABD medyasının temsilcileri değil, dünyanın haber ajanslarının gazetecileri de haberlerinde olayları etkin şekilde aktarmışlar. O zamana kadar birçok sorunla boğuşan ABD gazeteciliğinin gelişiminde Vietnam sorunu dönemi önemli bir rolü vardır. O dönemin politikası da sadece dış sorunları değil, çatışmalar fonunda aynı zamanda keskin iç meselelerin çözümünü öngörüyordu. ABD'nin önde gelen medya organlarının savaşın seyri ve uluslararası toplumun tutumuna önemli derecede etkisi sadece uzun yıllar sonra anlaşıldı. Vietnam anlaşmazlığı sırasında, özellikle Kenedi'nin başkanlık döneminde neredeyse tüm medyaya tam özgürlük verildi. Televizyon tarihinde ilk kez herhangi bir sansür olmadan Vietnam savaşından canlı yayın yapılması Amerikan haber ajanslarının reytinginin artmasına sebep oldu⁹.

Mısır ve İsrail arasında askerî çatışma ve ardından Afganistan krizinin basında aydınlatılması son derece zayıftı. Çeşitli ülkelerin askerî uzmanları ve siyasetçileri tarafından olaylar ve onların mümkün gelişimi analiz edilmesine rağmen, gazeteciler ve foto muhabirleri zor, bazen son derece riskli iş yapıyorlardı. 1970 yılı mart ayında sivil gemiyle İskenderiye Limanına Sovyet hava savunma birliklerinin grupları getirildi. Bölümlerin gönderilmesi yüksek gizlilik modunda uygulanmasına, özel heyetin belgeleri imha edilmesine, asker ve subayların sivil giysiler giymelerine rağmen, Batı basın yayın kuruluşlarında birkaç gün sonra "Mısır'da Sovyet askerî varlığı" konusunda röportajlar ortaya çıktı.

Aralık 1979'da Sovyet birlikleri Afganistan topraklarına girdiğinde, dünya kamuoyunun tepkisi net olmuştu. Gazeteciler röportajlarında krizin 1978 yılının Nisan devrimi sonucu oluştuğunu vurgulamaktan çekinmiyordu. Afganistan'ın işgali Doğu ve Batı arasında keskin düzeyde gerginliği daha da artırdı. İki nükleer süper devlet -ABD ve Sovyetler Birliği- bir daha gerçek kanlı savaşa dönüşmek tehlikesi olan çatışmanın eşliğinde idi. Bu dönemde Sovyet askerî gazeteciliği gelenekleri önemli değişikliklere uğradı. Askerî sansür çok ağırdı. Afganistan savaşının ilk yıllarında askerî operasyonlar oldukça zayıf aktarılıyordu. Asıl amaç Sovyet birliklerinin net kayıpları hakkında basına

7 www.warpress.ru/jyrn_pol/poyavlenie.php.

8 Mete Çubukçu, age., s. 72

9 www.periodico.ru/na_voine/opasnaya1.php.

bilgi sızmasını engellemekti. Bu dönemde sorunun ortasında olan muhabirler Sovyet ordusunun subaylarıydı. Sadece Afganistan krizinin sonunda haberlerin kaynağına sivil gazeteciler bırakıldı. Ama buna rağmen, en fazla ve daha doğru bilgi Batı medya temsilcileri tarafından verildi¹⁰.

Soğuk savaş sonrası dünyada yaşanan çatışmaların etkisi ile son yıllarda savaş muhabirlerine çok iş düştü. Kafkasya'dan Balkanlara, Afganistan'dan Irak'a kadar büyük bir coğrafi bölgede sahneye "kanlı oyunlar" konulmuştu¹¹. Özellikle de Moldova'da Gürcistan'da (Abhazya ve Güney Osetya), Azerbaycan'da (Ermenistan'daki Azerbaycan Türklerinin kendi topraklarından kovulması, Dağlık Karabağ'ın ve çevresindeki bölgelerin Ermenistan tarafından işgali) ve Eski Yugoslavya'da (Bosna Hersek ve Kosova'da) toplu olarak insanların katledilmesi medyanın temel konularına dönüşmüştür.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra silahlı çatışma süreçlerinde gazeteciliğin gelişimi ve gazetecilerin görevleri, onların korunması ve diğer bazı konular Sovyetlerin bir parçası olan Azerbaycan basını için yeni, aynı zamanda gazeteci profesyonelliği açısından ciddi sorunlar olarak ortaya çıkmıştır. Dağlık Karabağ sorunu meydana çıktığı ilk dönemlerden ateşkes ilanına kadar başta Türkiye olmakla tüm dünyadan savaş muhabirleri bu bölgede görev yapmışlar. 1980'lerin sonları, 1990'lı yılların başlarında Türkiye'nin TRT televizyonu, "Günaydın", "Hürriyet", "Sabah", "Milliyet" gazeteleri Rusya, ABD, Fransa, Almanya ve diğer devletlerin çeşitli medya kuruluşu mensupları Azerbaycan'a gönderilmişlerdi. Onlardan sadece bazılarına o zamanın Sovyet "KGB"si resmî izin vermişti. Bazı gazeteciler kendi ülke vatandaşlarını ve dünya kamoyunu bilgilendirmek için Azerbaycan'a gizli yollarla gelmişlerdi¹².

20. yüzyılın sonuna doğru basın alanında yaşanan gelişmeler, hem gazetecilerin çatışma bölgelerine ulaşmasını hem de kendi merkezlerine haber göndermelerini hayli kolaylaştırdı. Artık haber göndermek için günlerce çalışmaya gerek yoktu,

10 www.warpress.ru/jyrm_pol/poyavlenie.php.

11 Mete Çubukçu, age., s. 33.

12 Ekstrem gazetecilik, "Huzurlu Dünya" Araştırma Merkezi, "Doğu-Batı ASC, Bakü 2003, s.113.

uydu telefonları ile haberler aynı anda dijital fotoğraf makineleri ve dizüstü bilgisayarlar ile birkaç dakika içinde gazete sayfalarına yerleştirilmekte veya canlı yayın araçları ile izleyicilere ulaştırılmaktadır. Haber almak için kaynakların sayısı arttıkça gazeteciler daha serbest, daha esnek, özellikle savaşlarda ordulardan bağımsız hareket etmeye başladılar¹³.

21. yüzyılın barışa yelken açılan bir yüzyıl olma potansiyeli olup olmadığını merak ederken, 11 Eylül kapımızı çaliverdi. Bu kez de Doğu – Batı, medeniyetler çatışması, din savaşları, terörizm, biyo terörizm, toplu katliam gibi kavramlar yeniden tartışılmaya başlandı. Günümüzde milliyetçilik, ırkçılık, etnik kökencilik ve din gibi konulara; bu konular nedeniyle yaşanan savaş ve çatışmalarla ilgili haberlere hemen her gün gazete ve televizyonlarda rastlamak mümkün. Gazeteciler ise, bu tür haberlerin sunumunda her zaman problemler yaşıyorlar. Bu problemler iki şekilde özetlenebilir: Birincisi, gazetecilik pratiği sırasında, mesleki ve etik kodların ihlal edilerek savaşçı bir söylemin bilinçsizce yaygınlaştırılması, yalan yanlış bilgilerle kamuoyunun çözümlenebilecek bir problem konusunda yanlış yönlendirilmesidir. İkincisi ise savaş veya çatışma durumunda gazetecinin kendini otomatikman ülkesinin, bağlı olduğu topluluğun, ırkın, dinin veya etnik grubun bir ferisi olarak gördüğü ve dengeli, onurlu, adil habercilik yerine taraflı, propagandist habercilik yaptığı durumlarıdır¹⁴.

Savaş muhabirliği ucuz yoldan meşhur olma yolu olmadığı gibi, gazetecilik mesleğinin en fazla özveri gerektiren, en fazla bilgi ve deneyime sahip olunması gereken bir dalıdır. Yüksek riskli bölgelerde çalışan gazetecileri, normal günlük yaşamda karşılaşılabileceği asla düşünülmemeyen mayınlanmış alan, örgütsüz silahlı grupların saldırıları, soygun, arabaya konulan bombalar, esir alınma, iki ateş arasında kalma gibi riskler beklemektedir¹⁵.

Savaş muhabirleri savaşlarda olduğu kadar savaş dışı durumlarda da habere konu olan bölge ya da ülkelerde çalışırlar. Çünkü savaş muhabiri sadece

13 Mete Çubukçu, age., s. 27-28.

14 Esra D. Arsan, "Çatışma ve Savaş Bölgelerinde Gazetecilik", <http://www.bianet.org/biamag/bianet/16404>, İstanbul - Bia eğitim.

15 Ali Koçak, "Savaşta Gazetecilik/Yaşamak", Gün yayıncılık LTD, s. 5.

sıcak savaş durumunda, yani silahlar konuşmaya, kan akmaya, insanlar öldürülmeye başlayınca haber yapmaz. Savaş öncesinde, kriz ortamında ve sonrasında benzer bölgelerden haber geçen kişidir aynı zamanda.

Savaş muhabirliğini de içeren ve daha genel bir kavram olarak “kriz dönemi gazeteciliği” de son yıllarda bir uzmanlık dalı olarak kabul görmektedir. Savaş, çatışma, suikast, kriz, kitlesel saldırılarda nasıl habercilik yapılması gerektiği, son 20 yılda dünya literatüründe Conflict Journalism (Çatışma Haberciliği) başlığıyla bir alt disiplin geliştirilmiştir. Gazetecilik okullarında bu konuda dersler eklenmiş, meslek örgütleri seminerler, paneller düzenlemiştir. Bu tür gazetecilik bir yandan yurttaşın tüm önemli bilgilere özgürce ulaşmasını sağlayacak medya organlarının olmasını, bir yandan da hem içerik, hem biçim olarak şiddete hizmet etmeyen, toplumda yılgınlık yaratmayan bir çizgi tutturulmasını gerektirir¹⁶.

Savaş muhabirliğinde tecrübe, alan pratiğiyle bilgi birikiminin sonucunda elde edilir. Tecrübe çok önemlidir, çünkü hayatın ve savaş alanlarının gerçeği, riski, kitaplarda yazılandan farklıdır. Üstelik savaş gibi kritik durumlarda, manipülasyonun, yanlış bilgilendirmenin yoğun olduğu, habercilik yapmanın güçleştiği dönemlerde kelimeler ve mikrofonlar silahlardan daha tehlikeli olabilir. Zaten iyi muhabirlerin farkı da burada ortaya çıkar. Bu yüzden savaş muhabiri kullandığı kelimelere, kurduğu cümlelere ve yaptığı haberlere dikkat etmelidir¹⁷. Ancak savaş muhabirlerinin yetişmesi yıllar alıyor. Bu yüzden savaş alanlarında Batı basınında „ak saçlılar“ olarak isimlendirilen 40’lı yaşlarını aşmış muhabir ve kameramanlara rastlaşmak mümkündür. Çünkü savaş alanlarındaki habercilik tarzının temel kıstasları olmasına rağmen asıl okul „alan“dır. Bu yüzden, 40 yaşında kriz bölgelerini bırakıp, daha farklı alanlarda çalışmak isteyen Peter Arnett’e „Biz aslında şimdi senden yararlanacağız“, diyen yöneticisinin sözleri anlamsız değildir¹⁸.

16 Ragıp Duran, “Kriz Dönemi Gazeteciliği”, <http://www.bianet.org>, 1.12.2003.

17 Mete Çubukçu, age., s. 48.

18 Mete Çubukçu, age., s. 49.

Geçmişte çatışma bölgesinde iki düzenli ordunun bulunduğu savaşlarda, savaş muhabiri ister istemez bu taraflardan birinin yanında olmak zorundaydı. Günümüzde ise bir yanında düzenli ordunun, diğer yanında bireylerin, grupların ya da farklı biçimlerde tarif edilen örgütlenmelerin bulunduğu yeni savaş çevresinde bu durumun çok fazla değişmediğini söylemek mümkündür. Çünkü -zaman zaman istisnaları olsa da- gazetecinin çatışma bölgesinde özgürce dolaşıp haber toplama şansı olmaz. Cephede iki taraftan birinin yanında olmak öncelikle güvenlik kaygısıyla tercih edilebilir. Ancak bugün düzenli ordunun yanında savaş bölgelerine gitmek ve haber yapmak iliştilmiş gazetecilik olarak tanımlanmaktadır.

İliştirilmiş gazetecilik 2003 yılında ABD’nin Irak’ı işgali sırasında ilk kez uygulanan, gazetecilerin doğrudan askerî birliklere dâhil olarak çatışmalara katılması durumunu adlandırmak üzere kullanılmaya başlanmış bir terimdir. ABD ordusu 1991 Körfez Savaşı boyunca medyadan habere erişim zorlukları yaşadıklarına dair aldığı eleştirilere karşılık olarak bu yöntemi geliştirdiğini belirtmektedir. İliştirilmiş gazetecilik haber etiği açısından çok sert bir şekilde eleştirilerle karşılaşmıştır¹⁹.

Meydana çıkmasından bu yana gazetecilik mesleği, sıradışı ve tehlikeli kabul edilir. Profesyonel gazetecilerde yaratıcılıktan ilave olarak hızlı beceri ve kamuoyuyla çalışmak yeteneği olmalıdır. Silahlı çatışma ve savaşların yaşandığı bölgelerde faaliyet gösteren, özellikle savaş bölgesinde çalışan gazetecilerin meslek borcu sadece olaylara doğrudan yaklaşma, hatta bilgiyi en objektif şekilde ulaştırmaktır²⁰. Tabii ki, bu zaman gazetecilerin kendilerinin tehlikeden korunması konuları öne çıkıyor. Onların korunması bazı uluslararası belgelerde de ifade edilmiştir.

Gazetecilerin korunması hükümleri ilk kez 18 Ekim 1907 tarihli Lahey Sözleşmesinde yer aldı. 12 Ağustos 1949 Sözleşmesine ek protokolün 13. maddesinin 4. fıkrasına göre, askerî birleşmelerle birlikte hareket eden gazeteciler, askerî himayede olan kimseler olarak kabul edilirler²¹. İnsani adet

19 Ümit Bektaş, “Savaş, Medya, Muhabir...”, 11 Ocak 2014, <http://www.bianet.org/biamag/medya/52732>.

20 www.voynavfoto.jimdo.com.

21 Документы по международными гуманитарному праву

hukuku normlarının listesindeki 34. normda şunlar yer almaktadır: „Askerî operasyonlarda doğrudan yer almayana kadar silahlı çatışma bölgelerinde profesyonel sivil gazeteciler saygı ve savunmaya sahiptir.“²² Bu maddelerin en önemlisi „savaş meydanlarında profesyonel olarak çalışan gazeteciler askerî uniforma giymedikleri takdirde sivil sayılırlar“ maddesidir (79. madde)²³. Onlar sözleşmeye ve bu protokole uygun olarak o zaman korumadan yararlanırlar ki, kendilerinin sivil durumu ile uyuşmayan, silahlı kuvvetlerde akreditasyon hakkına, III. Sözleşme'nin (A4) 4'üncü maddesinde öngörülen statüsüne zarar verecek hiçbir adım atmayacaklardır²⁴.

Savaş bölgelerinde gazetecilerin çalışmasını düzenleyen evrensel kurallar var mı? „US News and World Report“ dergisinin editör yardımcısı Peter Keri'ye göre, gazetecilerin çalışması için ortam çeşitli oluyor. Özellikle, Körfez Savaşı tecrübesinin benzeri yoktur. Çünkü operasyonların komuta ve yürütme faaliyetlerinin gerçekleştirildiği Suudi Arabistan topraklarında basın temsilcilerine imkân sağlanmış, onların etkinliğini sınırlamak için bu ülke kullanılmıştı. Hatta Suudi makamlarının görüşlerinden memnun kalmadığı birçok gazetecinin akreditasyonu iptal edilmişti. P. Keri'nin kanaatine göre, bu generallerin ciddi hatası idi. Onun fikrinde, komuta bu hatayı Yugoslavya, Somali veya Haiti'ye birliklerin çıkarılması sırasında tekrarlamadı. Orada gazeteciler birliklerle iletişim ve tam özgür hareket imkânı elde ettiler.

Savaş ve çatışma bölgelerinde canları pahasına çalışan gazeteciler, zaman zaman hedef tahtasına dönüşüyorlar. Gazetecilere karşı suçların sayısı her yıl artıyor.

Dünyada 1982 yılında 14, 1984 yılında 9, 1990 yılında 32 gazeteci öldürüldü. Bu tür cinayetlerin sayısının artması eğilimi budan sonra da devam etti. 1991 yılında Letonya'da 2,

и другие документы, относящиеся к ведению военных действий. 5-ое изд., дополн. Москва: МККК, 2010, с.25.

22 Uluslararası insani adet hukukuna dair araştırma. „Uluslararası Kızılhaç“ dergisi, Mart 2005, 87 cilt, №857, s.30.

23 Cenevre Sözleşmeleri ve onlara Ek Protokoller. 12 Ağustos 1949. BQXK. İstanbul: 2012.

24 Документы по международными гуманитарному праву и другие документы, относящиеся к ведению военных действий. 5-ое изд., дополн. Москва: МККК, 2010.

Azerbaycan'da 3 (Dağlık Karabağ Savaşı sırasında) gazeteci ölmüştür. 1992 yılında ölen gazeteciler: 1992 yılında Tacikistan'da 22, Gürcistan'da, Azerbaycan'da 2, Rusya'da 10, Ukrayna'da 3, Kazakistan'da 2 gazeteci öldürüldü. 1994 yılında Rusya'da 10 Tacikistan'da 6, Belarus ve Gürcistan'da 2, Ermenistan'da 1 gazeteci öldürüldü.

«Reporters sans frontiers»in (Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü) verilerine göre, 1994 gazeteciler için en kötü yıl olmuştur. Aynı yıl 103 gazeteci öldürüldü. 1995 yılında I. Çeçenistan Çavaşı başlaması ile Rusya gazeteci ölümüne göre bu listeye liderlik etti. Savaşın ilk aylarında 14 gazeteci hayatını kaybetti. 1996 yılında Çeçenistan'da 19 medya temsilcisi öldürüldü. 1998 yılında dünya genelinde 19 gazeteci hayatını kaybetti. 1999 yılında çatışma bölgeleri dahil Sierra Leone'de 10, Yugoslavya ve Kolombiya'da 6, Çeçenistan'da 3, Doğu Timor'da 2, Lübnan'da 1 gazeteci öldürüldü. Rusya insan hakları kuruluşların bilgisine göre, 2000 yılında BDT ülkelerinde görev yapan 31 gazeteci öldürüldü. 2003 yılı boyunca Irak'ta 69 gazeteci öldürüldü. 2003 yılında çatışma başladıktan bu yana Irak'ta 170'ten fazla gazeteci öldürüldü.

2008 yılı ağustos ayında Rusya'nın Gürcistan'a saldırısı başladıktan sonra geçen bir hafta boyunca çatışma bölgesinde 3 gazeteci öldürülmüş, 12 gazeteci ise yaralanmıştı. İstanbul'dan Güney Osetya'ya giden iki Türk gazeteci ise yaralanmıştı. 2009 yılında durum yine de iç açıcı olmamıştır. «Reporters sans frontiers»in verilerine göre 2009 yılında 57 gazeteci öldürüldü. Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ), kamuoyuna açıkladığı yeni raporunda, 2010 yılında dünyada 44 gazetecinin öldürüldüğünü, 145 gazetecinin tutuklandığını açıkladı. CPJ'nin yönetim kurulu başkanı Joel Simon ve yardımcıları tarafından Birleşmiş Milletler'de (BM) açıklanan «2010 Yılında Gazetecilere Saldırıları» adlı raporda, dünyada BM ile diğer küresel ve bölgesel örgütlerin dünyada basın özgürlüğü ve gazetecileri korumada yetersiz kaldığı bildirildi.

Son zamanlarda Ortadoğu'da meydana gelen iç savaşlar, ayaklanmalar hakkında ekranlarda yer alan görüntüler çatışma bölgesinde gazeteci faaliyetlerinin zorluğunu bir kez daha gözler önüne seriyor. Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), 2012 yılında

132 gazetecinin görev başında öldürüldüğünü açıkladı. Merkezi Viyana'da bulunan IPI, yaptığı açıklamada görev başında öldürülen gazetecilerle ilgili 1997 yılından beri istatistik tuttuğuna işaret ederek en çok gazetecinin 2012'de öldürüldüğünü bildirdi. Görev başında öldürülen gazeteciler konusunda Suriye'nin 31 gazeteci ve 8 haber elemanı ile ilk sırada, Somali'nin de 16 gazeteciyle ikinci sırada yer aldığı belirtildi²⁵. Gazetecileri Koruma Komitesi, 2013'te dünyanın çeşitli bölgelerinde görev yapan en az 70 gazetecinin yaşamını yitirdiğini açıkladı. Merkezi New York'ta bulunan komitenin internet sitesinde yayımlanan raporda, 2013'te gazeteciler için en tehlikeli ülkeler Suriye, Irak ve Mısır olarak sıralandı. Raporda, halen devam eden iç savaşın binlerce kişinin yaşamına mal olduğu Suriye'de 28, Irak'ta 10 ve Mısır'da 6 gazetecinin öldüğü belirtildi²⁶.

Gazeteciler için 2014 yılında en kanlı ülkeler Pakistan ve Suriye olurken 135 gazeteci görev başındayken yaşamını yitirdi. Uluslararası Gazeteciler Federasyonunun verilerine göre, geride kalan yılda toplam 118 gazeteci görev başında öldürüldü. 2014'te Pakistan'da 14, Suriye'de 12, Afganistan'da ve Filistin'de dokuzar, Irak'ta ve Ukrayna'da sekizer gazeteci vurularak, bombalı saldırıda veya iki ateş arasında kalarak hayatını kaybetti²⁷.

Silahlı çatışmalarda gazetecilerin hayatlarını kaybetmeleri savaş muhabirlerinin en önemli sorunlarından biridir. Fakat bu güne kadar bu soruna makul bir çözüm bulunmamıştır. Zaman zaman medya kuruluşları gazetecilerin güvenliği konusundaki önerileri gündeme taşıyorlar. Fakat bu öneriler çeşitli nedenlerle her zaman destek bulmuyordu.

Örneğin, 1950'li yıllarda, BM üyeleri savaş bölgesinde gazetecilerin korunması yönünde kontrolü sağlayan uluslararası örgüt oluşturulması ve çatışma bölgelerine gönderilen gazetecilerin özel ayırıcı işaretlerle temin edilmesini önerdi. Bu tedbirler çatışma taraflarından her birine kimliğine ba-
25 <http://www.bestanuce1.com/haber/26196/2012-yilinda-132-gazeteci-olduruldu#sthash.ofeGL6kg.dpuf>
26 <http://www.gazeteciler.com/gundem/2013te-dunyadan-kac-gazeteci-olduruldu-72915h.html>
27 <http://www.trtturk.com/haber/2014-yilinda-dunyada-kac-gazeteci-olduruldu--100011.html>

kılmaksızın gazetecilerin insan haklarına saygı ve koruma sağlamayı öngörüyordu. Ancak, belli bir baskı ve onların meslek faaliyeti yolunda engeller oluşturabileceğini düşünen birçok medya kuruluşu haklı olarak böyle girişimlere karşı çıktılar.

Diğer bir örnek vermek mümkün: 2003'ün kasım ayında Macaristan'da yapılan Nyus Xchange toplantısının ana gündem maddelerinden biri de güvenlik konusuydu. Toplantıda, gazetecilerin silahlı korumalarla dolaşmasını sadece CNN savundu. Hatta bu kurum, kendisinin yarattığı fiili durumu herkese kabul ettirmek için çok çaba harcadı. Bu görüş, hemen her kuruluştan ve savaşa katılan muhabirlerden tepki aldı. Örneğin, İspanyol televizyonundan Jeo Sistiaga, kendisinin gazeteci ve sivil olduğunu, silah taşımamasının kendisini hedef hâline getireceğini söyledi. Irak'ta gazetecilerin silahlı olduklarının genel bir kanı olarak kabul görmesi bile çok tehlikeli bir durumdu ve gazeteciler doğrudan "silahlı bir güç" olarak algılanabiliyordu²⁸.

Sonuç: Tüm bu sorunlara rağmen, savaş ortamında gazetecilerin karşı karşıya kaldıkları tehlikelerle ilgilenen, onlara yardım yapan örgütler de var. Örneğin, ICRC (Uluslararası Kızılhaç Örgütü) ve insan hakları, ifade özgürlüğünü savunan sivil toplum kuruluşları (STK) basın özgürlüğüne dair araştırma yapan gazetecilere takdir edilecek yardımlar gösterebiliyor. ICRC kişisel, mesleki görevlerinden dolayı tehdit edilen gazetecilere yardım ediyor. Bu organizasyonda birlikte çalışmaktan dolayı sadece onun faaliyet ilkelerini benimsemek gerekir²⁹.

Uluslararası insancıl hukukun hükümlerinin yerine getirilmesi, silahlı çatışma, bu çatışmalarda sivil halkın korunması ve savaş bölgelerinde çalışan gazetecilerin güvenliği hakkında sorunları günümüz dünyasında güncelliğini koruyor. Uluslararası alanda (ABD, Almanya, Avusturya, İngiltere, İsviçre, Danimarka, Rusya, Türkiye vb.) bu konularla ilgili bilgi birikimi kendine yer bulsa da bölgesel ve ulusal özellikler bu sorunlara daha derinden eğilimi gerektirir. Özellikle Ermenistanla savaş durumunda olan modern Azerbaycan'da silahlı çatışma bölgelerinde gazetecilerin etkinliğinin önemli yönlerini araştırmakta fayda vardır.

28 International NewsXchange Meeting, Budapeşte, Kasım 2003.
29 Ekstrem gazetecilik, age., s. 153

KAYNAKÇA

1. Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller, 12 Ağustos 1949, BQXK, Bakü, 2012.
2. “Ekstrem gazetecilik”, “Huzurlu dünya” Araştırma Merkezi, “Doğu-Batı ASC, Bakü, 2003.
3. Uluslararası insani adet hukukuna dair araştırma, “Uluslararası Kızılhaç” dergisi, Mart 2005.
4. Çubukçu, Mete, “Ateş altında gazetecilik: savaş ve savaş haberciliği”, İstanbul, Metis Yayınları, 2005.
5. Koçak, Ali, “Savaşta Gazetecilik/Yaşamak”, Gün yayıncılık LTD, Ankara
6. Документы по международными гуманитарному праву и другие документы, относящиеся к ведению военных действий. 5-ое изд., дополн. Москва: МККК, 2010.
7. Справочник для журналистов, работающих в районах военных действий. Москва, “Права человека”, 2002.
8. Esra D. Arsan, “Çatışma ve Savaş Bölgelerinde Gazetecilik”,
<http://www.bianet.org/biamag/bianet/16404-catisma-ve-savas-bolgelerinde-gazetecilik>
9. Ümit Bektaş, “Savaş, Medya, Muhabir...”, 11 Ocak 2014,
<http://www.bianet.org/biamag/medya/152732-savas-medya-muhabir>
10. Ragıp Duran, “Kriz Dönemi Gazeteciliği”, <http://www.bianet.org>, 1.12.2003.
11. <http://www.bestanuce1.com/haber/26196/2012-yilinda-132-gazeteci-olduruldu#sthash.ofeGL6kg.dpuf>
12. <http://www.gazeteciler.com/gundem/2013te-dunyadan-kac-gazeteci-olduruldu-2915h.html>
13. <http://www.trtturk.com/haber/2014-yilinda-dunyada-kac-gazeteci-olduruldu--100011.html>
14. www.library.cjes.org/online
15. www.periodico.ru/na_voine/opasnaya1.php
16. www.voynavfoto.jimdo.com
17. www.warpress.ru/jyrn_pol/poyavlenie.php
18. International NewsXchange Meeting, Budapeşte, Kasım 2003.

AHISKA TÜRKLERİNDE MUTFAK ARAÇ GEREÇLERİ Şevket Kaan GÜNDOĞDU

Ahıska, Gürcistan'ın Samtshe-Cavaheti Bölgesinin yönetim merkezi olup Ardahan'ın Posof İlçesine 13 km uzaklıktaki kadim bir Türk yurdudur. Posof Çayı'nın iki yakasına kurulan şehir merkezi ve beş ilçesiyle küçük bir şehir olan Ahıska, 1828 Osmanlı-Rus Savaşı ile Rusların eline geçmiş, 1829 tarihli Edirne Antlaşması ile de Rusya'ya resmen bırakılmıştır. O günden beri Anadolu topraklarından ayrı düşen Ahıska halkı, 14 Kasım 1944 tarihinde SSCB yönetimi tarafından birçok Kafkas halkı gibi Orta Asya'ya sürgün edilmiştir. Halen vatanlarına dönemeyen Ahıskalılar, başta Türkiye olmak üzere dünyanın farklı coğrafyalarında hayatlarını sürdürmektedirler.

Anadolu ve Türk dünyasında olduğu gibi Ahıska'nın da tarihî ve doğal zenginliklerinin yansımalarını mutfak araç gereçlerinde geçmişle doğrudan bağlantılı olarak görmek mümkündür. Tarihte pek çok medeniyetin bölgeye hâkim olması ve her gelenin yeni bir şeyler kazandırması, mutfak kültürünün zenginleşmesini sağlamıştır.

Ahıska yöre mimarisine baktığımızda köyler arasında, özellikle dağlık ve yörede savayıl veya derelik olarak adlandırılan iklimi ılıman olan köyler arasında mimari farklılıklar göze çarpmaktadır. Bundan dolayı evin mimarisine göre, mutfak konumu farklı olmaktadır. Çok katlı evlerde mutfak, genelde evin alt katında olurken, tek katlı evlerde evden ayrı aşhane (aşhane) denen yerde bulunur. Bu aşhanelerde, başta ocak olmak üzere, çok rafli terekler, malzeme ve erzak konulan dolaplarla ahşap sekü(seki)ler bulunur. Aşhaneler içinde bulunan ocaklar, çeşitli ekmeklerin yanı sıra, değişik yemek türlerinin yapılabilmesi işlevini görürdü. İklimin sıcak olduğu, meyve üretiminin fazla yapıldığı köylerde ise pekmezlik adı verilen bölmeler vardır.

Ahıska mutfak kültürü içerisinde kullanılan mekânlardan biri de özellikle kışlık yiyeceklerle

rin saklandığı ambarlardır. Evlere bitişik yapılan ambarların tamamı yaklaşık 4-5 metre kare olup ahşaptandır. Yörede haro denen ambar gözelerine genellikle tahıl veya un konurdu. Genel olarak Ahıska mutfak kültüründe kullanılan bakır veya ağaç araç gereçler yöre insanı tarafından yapılırdı.

Biz, 1944 Sürgününden önce Ahıska bölgesinde yaşamış bir büyüğümüzden* tespit ettiğimiz, mutfağın temel unsuru olan ve her biri farklı amaçlar için kullanılan mutfak araç ve gereçlerinin adlarını ve işlevlerini anlatmaya çalışacağız:

Bahraç/Pahraç: Genellikle içinde yoğurt malanan, kulplu küçük kazanı andıran bakır araç.

Banka: Cam kavanoz.

Bilevi: Körelmiş bıçakları bileylemek için kullanılan taş.

Bipilli Erşiya: Yün ipten dokunmuş, tereklere asılan süs örtü.

Boçka: Yuvarlak şekilde bir metre boyunda, içine peynir veya turşu konulan ağaç saklama kabı.

Bölme: Yuvarlak alüminyum tepsi.

Buhari: Fırın dumanının dışarıya çıkmasını sağlayan baca.

Bulut: Oval küçük tepsi.

Çaynik: Çay hazırlamak için kullanılan tek parça pişirme gerecidir. Üst tarafında su koyulmak için geniş bir ağız ve kapağı vardır. Çay servisi yapabilmek için kulpu ve ön tarafında ibriği (lülük) bulunmaktadır.

Çengel: Palut (pelit) ağacından yapılan iki dişli çatal. Özellikle yöresel bir yemek olan hınkal yenirken kullanılır.

Çömçe: Kazan veya tencerede pişirilen çorba çeşitlerini servis etmek için kullanılan ağaç ve metalden yapılan kepeç.

Çömüç: Bk. Çömçe.

Dibek: 1. Sarımsak dövmek için kullanılan içi oyuk ağaç araç. 2. Büyük ve yontulabilen taşların içi oyularak yapılan; içerisinde pirinç, buğday, arpa gibi tahılları kabuğundan ayırmak için kullanılan taş.

Eğiş: Hamur yoğrulan kersenden, hamuru kazımaya yarayan demir araç.

Eğri: Tahta kaşık yapımında kullanılan ağız eğri demir parça.

El Değirmeni: Lazut (mısır) ve tuz öğütmek için kullanılan araç. Evlerde günlük kullanım için yapılan el değirmenleri, iki büyük taşın üst ve alt taraflarının düzleştirilmesiyle yapılır. Değirmen taşlarının üst kısmından mısır ve tuz parçacıklarını tane tane koyduktan sonra ritmik hareketlerle üst tutamak kolu çevrilerek öğütülür.

Elek: Eleme için kullanılan araç.

Et Kütiği: Üzerinde et dövülmesi için genelde sağlam ağaçlardan yapılan kütükler.

Farduç/Parduç: Fırınlarda ekmek pişirildikten sonra, yanan odunlardan kalan közlerin temizlenmesi için ucuna çaput bağlanarak kullanılan ağaç parça.

Feşhun/Peşhun: Üzerinde yemek yenilen, ahşap yer sofrası.

Fetir Kesen: Mafiş denilen hamur işi için açılan kalın yumuşak hamurun kesmede kullanılan ağız keskin metal araç.

Furun: Kesme taşlardan yapılan, içerisinde ekmek pişirilen ocak, fırın.

Goçop: Tıka (kırmızı renkli, hasır toprak) toprağından yapılmış küçük bir küpü andıran, ağız daha geniş güveç. İçine, kalan yemekler veya süt ürünleri konur. Daha büyük boyda olanlarına ise kışlık kavurma konur.

Gügüm: Kulpu ve dar ağızlı, ibrik kısmı bulunan bakır su kabı.

Halbur: Tahılları, içerisinde bulunan yabancı maddelerden ayırmak için kullanılan yuvarlak, ağaç kasnaklı elek.

Havan eli: Sarımsağı, havanda dövmeye yarayan tahta araç.

İnce elek: Eleme gözleri daha küçük elek.

İstikan: Cam su bardağı.

Kapahli dolap: Çeşitli mutfak gereçlerinin bulunduğu iki kapaklı dolap.

Kasrul: Ağzı geniş bakır tencere.

Kaşuh: Köylerde genellikle el yapımı tahta kaşıklar tercih edilirken, şehir merkezinde ve kasabalarda metal kaşıklar kullanılır.

Kekbir: Suda pişirilen katı maddeleri birbirinden ayırmak için süzerek çıkarmaya yarayan metal araç.

Kersen: Hamur yoğurmak için kullanılan yuvarlak ağaç tekne.

Kese: Kilden yapılmış çorba tası.

Kod: 16 kilogramlık tahtadan yapılmış, derinliği olan yuvarlak ölçü kabı.

Kolop: İçerisine yoğurt konulan, elçeği ve kapığı olan ağaç kap.

Kuşhana/Kuşhana: Alüminyum tencere.

Kuruşka: Kahve fincanı.

Küp: Kilden yapılan ve içerisinde genellikle kıslık turşu, bal, kavurma, peynir, yağ gibi yiyeceklerin muhafaza edildiği kap.

Kürek: Fırında ekmek pişirmek için kullanılan uzun saplı, ağzı düz ve geniş ağaç araç.

Küze: Ağaçtan yapılan su testisi.

Lenger: Sadece hıngal yemeğinin konulduğu tepsi.

Maşrafa: Su içmek için kullanılan metal kap.

Nelveki: Çay tabağı.

Oklavi/Ohlava: Yufka açmak için kullanılan araç.

Partak: Ağaçtan yapılmış, dörtgen su taşıma kabı.

Pec: Aşhanelerde üzerinde yemek pişirmek için kurulan soba.

Pileki: Tıha/tıka adı verilen kırmızı toprak, su ile birlikte hâsil edilene kadar yoğrulur. Hâsil olan tıha topraklar, iki adet derin tepsi hâline getirilir. Daha sonra fazla sıcak ve soğuk almayan, serin bir yerde 15-20 gün kadar kurutulduktan sonra, ateşte de yakılır. Bu şekilde hazırlanan pilekilerde, yöreye ait cadı, kazma pağaçası, bazlama gibi yiyecekler pişirilir. Pişirilme işlemi ise, yapılan iki derin tepsi

şeklindeki pilekinin birine hamur yerleştirilerek, közün üzerine koyulur. Diğer parça da onun üzerine kapatılarak, üstü ve etrafı közle kaplanır.

Potlika: Cam şişe.

Sac ayağı: Üç ayaklı demir, sac ayağı.

Sac: Çeşitli hamur işleri ve et yemekleri pişirmek için kullanılan yuvarlak metal araç. Ahıska ve çevresinde yapılan cadı bazlaması, hovel, içli kete, katmer, kikel, sac bazlaması, yuha (yufka)... gibi yemek çeşitleri sac üzerinde yapılmaktadır.

Sahan: Kenarları işlenmiş kapaklı, yuvarlak şekilli yemek servis tabağı.

Samavar (Semaver): Yörede eskiden beri kullanılmakta olup, Rus kültüründen geçmiş bir araçtır.

Sapli: Su konulan kova veya diğer kaplardan, su çıkarmak için kullanılan uzun saplı metal kepçe.

Sihî: Toplanan dutların, şirasını çıkarmak için kullanılan, ağaçtan yapılmış büyük araç.

Sinkava: Çorba içmek için kullanılan derin bakır tas.

Sini: Çember şeklinde geniş, bakır tepsi. Yer sofrası için masa yerine kullanılan büyük kap.

Sitil: Yoğurt mayalamak için kullanılan bakır kap.

Tekne: Hamur yoğurmak için kullanılan; kersenden daha büyük dikdörtgen ahşap kap.

Tepir: Tahılı havalandırarak, kabuklarından ayırmaya yarayan sini şeklinde ahşap araç.

Terek: Aşhanelerde kap kakac koymak için kullanılan tahta raf. Kalaylanmış bakır sahanların ve tabakların ön yüzü dışarıya bakacak şekilde bu raflara konur.

Tuluk: Yünü temizlenerek ve kurutularak işlem gören koyun veya keçi derisi. İçine peynir dolurur.

Tülük: Kulpu ve ön tarafında dar ağızlı ibriği olan bakır sürahi.

Urva kabı: Hamurun sofraya yapışmaması için altına serilen unun koyulduğu ağaç kap.

Vedre: Bakır ve alüminyum kova.

Yayuh: Yayık ayrıntı ve sarı yağ (tereyağı) yapmak için kullanılan, iki direk arasına asılan uzun, ahşap araç.

Genellikle halk şairi, halk ozanı, âşık, saz şairi terimleriyle ifade edilen şair grubuna mensup şahsiyetlerle ilgili monografik pek çok kitap yayımlandı, yayımlanmakta. Bu sayede, bir halk şairini/âşığı hayatının yanı sıra sanatıyla, diğer yönleriyle tanıma fırsatını buluyoruz.

Son yıllarda yayımlanan bu türden kitaplardan biri, yöntem yönüyle dikkatleri üzerinde toplama-yı başardı. “Bir halk şairi nasıl incelenmeli?” sorusuna aradığım cevabı veren bir çalışma. Hâlen Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü Başkanı Prof. Dr. Şeref Boyraz’ın doçentlik döneminde, 2010 yılında Akçağ Yayınevi tarafından yayımlanan kitabının adı: Furkanî’nin Şiir Evreni Bağlamında Bir Monografi Denemesi (Ankara 2010, 502 s., Akçağ Yayınları: 982, Türk Dili Edebiyatı Dizisi: 56). Boyraz, alçakgönüllü davranıp eserine “Deneme” kimliğini uygun görmüş. Aslında, iddialı olsa da yadırganmazdı.

Dr. Boyraz, eserin ön sözünde uyguladığı yöntemi ve gerekçesini açıkladıktan sonra yararlanacaklara bir çağrıda bulunmaktadır:

“Göz gezdirme lütfunda bulunduğunuz bu kitap, iskelet itibariyle aynı tornadan çıkmışçasına yazılmış âşık/şair kitaplarının kol gezdiği bir ortamda, farklı bir yaklaşım denemesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, bünyesinde bazı eksiklik ve yanlışları barındırması muhtemeldir. Denemeler, çoğu zaman ikmale muhtaçtır ve bizim burada, bundan sonraki âşık/şair monografileri için teklif ettiğimiz yaklaşım da denene denene kemâle erecektir. Çağın gereklerine uygun bilimsel formata kavuşacaktır.”

Dr. Boyraz’ın yeni bir yöntemle şair inceleme anlayışıyla ele alıp değerlendirdiği Furkanî mahlaslı halk şairi (Turan Yıldırım), Sivas Yıldızeli ilçesine bağlı Tat köyünde 1965 yılında doğmuş olup hâlen hayattadır.

Âşık veya çağdaş bir şairi incelerken önce ayrıntılı hayat hikâyesini bilmemiz gerekli. Çünkü, bu hikâye, şiirlerin doğuşu ve temel özellikleriyle ilgili ilk doğal çerçeveyi çizecektir. Şairin yetiştiği kültürel iklim, şiirlerin doğasını birinci derecede etkileyecektir. Bu gerçeği dikkate alan yazar, *Bir Âşık/Şair Doğuyor* başlığını verdiği 1. bölümde (s. 25-51), şairin hayatını derinlemesine incelemekten üşenmemiştir. I. bölümde şairin hayatı şu alt başlıklar hâlinde incelenmiştir:

1.1. *Hayatı: Doğumu, Çocukluğu, Yetiştirdiği Ortam, Eğitim ve Evliliği, Askerliği, İş Hayatı/Geçim Durumu.*

1.2. *Şahsiyeti: Fizikî ve Ruhî Yapısı, İnanç ve Düşünce Dünyası.*

1.3. *Âşıklığı/Şairliği: Şiir Yazmaya Başlaması, Mahlas Alışı, Saz ile İlgisi.*

1.4. *Âşığın/Şairin Yayın Dünyasındaki Yeri.*

Bir şairi incelerken ikinci nokta, şiirlerinin yaratıldığı ve kullanıldığı sanatsal ortamdır. Buna “üretim-tüketim bağlamı” deniyor. Dr. Boyraz,

eserinin 2. bölümüne (s. 52-108) bu adı vermiş. Önce *Üretim Bağlamı* alt başlığı altında şiirlerin nasıl, niçin ve hangi ortamlarda üretildiğini incelemiş. İncelemesini “*Üretim Biçimi ve Üretimi Tetikleyen Unsurlar, Üretim Kronolojisi ve Miktarı, Üretimde Tekâmül Süresi*” alt başlıkları altında yapmış. Üretilen şiirlerin hangi ortamlarda nasıl, niçin, hangi amaçlarla kullanıldığı, sonuçlarının neler olduğu ise *Tüketim Bağlamı* terimiyle ifade edilmektedir. Furkanî'nin şiirleri bu bağlamda “*Sözlü Kültür Ortamında, Yazılı Kültür Ortamında ve Elektronik Kültür Ortamında*” ele alınıp değerlendirilmiştir. Bu anlayış, yeniliktir. Zahmetli bir araştırma sürecini yaşamayı gerektirmektedir.

Şiirlere Yakından Bakış başlıklı 3. bölümdeki (s. 109-270) yöntem genellikle birçok incelemeci tarafından uygulanmıştır. Şiirler yapısal, muhteva özelliklerine göre incelenmiştir ki her şair için mutlaka uygulanması gereken bir yöntemdir. Dr. Boyraz, bu bölümde diğer incelemecilerden farklı olarak daha ayrıntılı bir değerlendirme yolunu benimsemiştir denebilir. Bu bölümde 40'ı aşkın alt başlık vardır. Ana alt başlıklar şöyledir:

3.1. *Şiirlerin Yapısal Özellikleri: Vezin, Ayak, Kafiye, Nazım Şekilleri, Nazım Türleri, Anlatım Özellikleri, Anlatım Tutumu ve Türleri, Söz Sanatları.*

3.2. *Şiirlerin Muhteva Özellikleri: Duygu Ağırlıklı Konular/Sevindiren İstendik Duygular, Üzen İstenmeyen Duygular, Düşünce Ağırlıklı Konular/Toplumsal Kültürel Değerler, Tecrübî Bilgiler, Felsefî Çıkarımlar.*

3.3. *Şiirlerdeki Özel İsimler: Şahıs, Yer, Topluluk Adları*

Bu bölümdeki 3 numaralı tabloda, kitapta yer alan 128 şiir beş yönden değerlendirilmiştir ki bir yeniliktir. 1 ve 2 numaralı tablolar da aynı çerçevede değerlendirilmelidir.

4. bölüm, *Şiirler ve Üretim Tüketim Bağlamları* başlığını taşımakta (s. 271-404). 128 şiirin önce metinleri verilmiş, sonra şaire sorular yöneltilerek şiirin doğuş ve kullanılışıyla ilgili bilgiler sıralan-

mıştır ki bu değerlendirmeyi ilk defa bu kitapta görüyorum diyebilirim. Dr. Boyraz, bazı doktora tezlerinde bu yolun az sayıda örneklerini görüp yararını anlayarak geniş ölçüde uygulamayı düşünmüş olmalıdır.

Sonuç ve Kaynakça bölümlerinden sonra yer alan *Dizinler* bölümü (s. 413-498) hemen dikkatimizi çekmekte. 1. *Ayaklar Dizini* her halk şairi için gerekli. Daha önce bazı örneklerini görmüştük. Ancak, 2. *Dizeler Dizini*, 3. *Kafiye ve Redife Göre Dizeler Dizini*, 4. *Sözcük Dizini (Şairin Söz Dağarcığı)*, bu kitaba özgü çok önemli inceleme öğeleri. Şairin etkilendiği kaynakları, yaratıcılığını, tekrarlarını göstermesi bakımından bu tür dizinler çok gerekli. Söz dağarcığını ortaya koyan dizine sadece şapka çıkarılır. Her halk şairiyle ilgili kitabın sonunda görmeye alıştığımız Sözlükçe bölümüyle eser sona ermekte.

“Bir halk şairi nasıl incelenmeli?” sorusuna çok güzel bir örnek vermiş Prof. Dr. Şeref Boyraz. Bundan sonra halk şairi inceleyeceklerin bu kitabı görmeden yola çıkmamaları, yazarın da ön sözünde belirttiği gibi varsa eksikliğini tamamlayarak yanlışlarını düzelterek yöntemi geliştirmeleri gerekmektedir.

Ödül verilmesi gereken bir eser...

BİR TUHAF SORU SANDIM

Sıdk ağacını kesen uğruyu doğru sandım,
Gölgesine “melcedir” diyeni uğru sandım.

Lezzetinin idrâki herkesin kârı değil,
Meyvesini çalanı ma'sûm bir yavru sandım.

Dalında salınanlar her türküyü söyledi
Kimini bir ferîşte, kimini mahrû sandım.

Özünde duyulmuyor kumrunun iniltisi
Sâlik-sıfat libâsa gireni kumru sandım.

Sıdk ağacı ma'nevî kollarını sarmadan
Hilkat gâyesi nedir, bir tuhaf soru sandım.

Önder ÇAĞIRAN